

Biblioteka LingVariów
Glottodydaktyka
Tom 20

KIERUNKI BADAŃ W GLOTTODYDAKTYCE POLONISTYCZNEJ

Monografia zbiorowa pod redakcją

Iwony Janowskiej i Michaliny Biernackiej

une langue étrangère
badania
glottodydaktyka
didaktik
고수법
изследвания
język obcy
Lingua estrangeira
kutatás

Kierunki badań
w glottodydaktyce polonistycznej

Biblioteka „LingVariów”
Glottodydaktyka t. 20

Redaktor naukowy serii
Iwona Janowska

Kierunki badań
w glottodydaktyce polonistycznej

Monografia zbiorowa pod redakcją
Iwony Janowskiej i Michaliny Biernackiej

Z prac Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

Biblioteka „LingVariów”
Glottodydaktyka t. 20

Kierunki badań
w glottodydaktyce polonistycznej

Monografia zbiorowa pod redakcją
Iwony Janowskiej i Michaliny Biernackiej

Księgarnia Akademicka
Kraków 2020

Iwona Janowska
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0001-5133-2660>
✉ iwona.janowska@uj.edu.pl

Michalina Biernacka
Uniwersytet Łódzki
ID <https://orcid.org/0000-0002-2414-9745>
✉ michalina.biernacka@uni.lodz.pl

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzent
dr hab. Anna Żurek, Uniwersytet Wrocławski

Opracowanie redakcyjne
Justyna Ostafin

Projekt okładki
Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8138-316-5 (druk)
ISBN 978-83-8138-411-7 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381384117>

Publikacja dofinansowana przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wprowadzenie	7
IWONA JANOWSKA	
Od nauczania języków obcych do glottodydaktyki polonistycznej – przegląd koncepcji	13
PAULINA KAŻMIERCZAK	
Badanie skuteczności stosowania aplikacji QuizWhizzer i genial.ly na lekcjach języka polskiego jako obcego	33
PIOTR MIROCHA	
Lingwistyka korpusowa w badaniach nad ewaluacją leksyki podręczników do języka polskiego jako obcego. Analiza i ocena podręcznika <i>Polski krok po kroku 1</i>	53
MARIOLA FIEMA	
Egzaminy certyfikacyjne z języka polskiego jako obcego w świetle badań statystycznych	73
KAMILA KUBACKA	
Pytania lektora podczas lekcji języka polskiego jako obcego – analiza ilościowa i jakościowa	111
MIKOŁAJ BORKOWSKI	
Komunikacja niewerbalna w nauczaniu języka polskiego jako obcego w świetle badań ilościowo-jakościowych	135
MONIKA GWORYS	
O <i>trudnych miejscach polszczyzny</i> dla osób z pierwszym językiem chińskim – badania interjęzyka uczących się polskiego Chińczyków	155
BEATA TERKA	
Badania kontrastywne nad aspektem polskiego czasownika a glottodydaktyka polonistyczna	173
DOMINIKA IZDEBSKA-DŁUGOSZ	
Błędy gramatyczne w polszczyźnie pisanej studentów ukraińskojęzycznych – korpusowe badania lapsologiczne	189

ANNA CYCHNERSKA, EMILIA KUBICKA

Sposoby badania intonacji w glottodydaktyce polonistycznej na przykładzie nagrań mowy odtwarzanej studentów rosyjskojęzycznych 211

AGNIESZKA MAJEWSKA

Badania nad kompetencją fonologiczną, ortoepiczną i ortograficzną w zakresie dźwięków odpowiadających literom *ą* oraz *ę* w grupie cudzoziemców uczących się języka polskiego 229

MICHALINA BIERNACKA

Wymowa a zapis – badania jakościowo-ilościowe błędów z prac uczących się języka polskiego jako obcego w grupach wielonarodowościowych 243

JOANNA ZAWADKA

Błędy grafii w pracach pisemnych studentów z Niemiec uczących się języka polskiego jako obcego w perspektywie badań ilościowych 261

IWONA DEMBOWSKA-WOSIK

O rozumieniu terminów: *błąd ortograficzny*, *błąd graficzny*, *literówka* przez nauczycieli języka polskiego jako obcego. Wyniki badań ankietowych..... 273

Notki biograficzne Autorów 285

Indeks nazwisk..... 291

MARIOLA FIEMA

Uniwersytet Jagielloński

Egzaminy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego w świetle badań statystycznych

Certificate Exams in Polish as a Foreign Language in the Light of Statistical Research

The purpose of this article is to present and analyse the data obtained in the process of the state certification examinations in Polish as a foreign language (PFL) to – based on the demographic information – describe the profile of the examinee taking the state certification exams in PFL at the threshold level (B1), look at the 2015 exams, and study the impact of factors such as the examinees' age, gender, citizenship, native tongue, learning method, motivation, and profession/occupation on exam results. A presentation and an analysis of the research results are preceded by recapping the most important facts from the history of the PFL certification, and a discussion of the procedures and examination requirements imposed by the Association of Language Teachers in Europe (ALTE) that are important in the context of the study. All the proposed steps are to document the PFL certification process, but they can also have a real impact on improving the quality of the product, that is the PFL certification tests.

Key words: the state certification examinations in PFL, the history of PFL certification, the procedures and examination requirements, the threshold level (B1), statistical analysis, demographic factors

1. Wprowadzenie

Egzaminy certyfikatowe z języka polskiego jako obcego (dalej: JPJO) to z wielu powodów najważniejsza innowacja w historii nauczania polszczyzny. Przyczyniły się one m.in. do upowszechnienia podejścia komunikacyjnego w procesie uczenia się i nauczania JPJO, stworzenia nowych programów nauczania oraz przygotowania nowoczesnych pomocy dydaktycznych. Dzięki zakotwiczeniu procesu certyfikacji w procedurach gwarantujących najwyższą jakość nauczania języków obcych w Europie, regulowanych przez treści *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego* (2003) czy postanowienia *Kodeksu postępowania Stowarzyszenia ALTE* (2007), a także podniesieniu egzaminów do rangi doniosłych, zyskaliśmy narzędzie mogące

z powodzeniem służyć promowaniu polszczyzny w Europie i na świecie (Dąbrowska et al., 2012: 38–46).

Śledząc historię certyfikacji, nie sposób zignorować ogromnej ilości informacji, których ten system dostarcza. Celem niniejszego artykułu jest wobec powyższego prezentacja i analiza danych pozyskanych w procesie certyfikacji, aby następnie na bazie informacji o charakterze demograficznym przedstawić kandydata przystępującego do egzaminów z JPJO na poziomie progowym, prześledzić przebieg egzaminów w roku 2015 oraz zbadać wpływ różnych czynników, tj.: wieku, płci, obywatelstwa, języka ojczystego, sposobu nauki, motywacji, zawodu/zajęcia zdających, na uzyskane wyniki. Wszystkie zaproponowane działania służą udokumentowaniu procesu certyfikacji, ale mogą też mieć realny wpływ na podniesienie jakości produktu, jakim są testy certyfikatowe z JPJO.

2. Historia certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego

Historia certyfikacji polszczyzny rozpoczyna się wraz powołaniem w 1999 roku przez ministra edukacji narodowej, prof. Mirosława Handkego, Komisji ds. Certyfikacji Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, której członkami zostali przedstawiciele uczelni państwowych zajmujący się kształceniem cudzoziemców oraz reprezentanci MEN i MSZ¹. Bazując na ustawie o języku polskim z 7 października 1999 roku (zob. Dz.U. RP z 2011 r. nr 43) Komisja ds. Certyfikacji przygotowała propozycję podstaw systemu certyfikacji JPJO. Punktem odniesienia dla proponowanych rozwiązań systemowych były standardy testowania znajomości języków obcych opracowane przez specjalistów z Association of Language Testers in Europe (ALTE), a pośrednio również *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (ESOKJ, 2003)² (Miodunka et al., 2018: 272).

Lata 1999–2003 to czas intensywnych prac, których celem stało się uruchomienie systemu egzaminów certyfikatowych w kraju i za granicą. Niezwykle ważnym osiągnięciem tego okresu było przystąpienie (w roku 2000) Polski, reprezentowanej przez Uniwersytet Jagielloński, do grona krajów zrzeszonych w ALTE (Janowska et al., 2015: 31).

Nowelizacja ustawy o języku polskim z 11 kwietnia 2003 roku (zob. Dz.U. RP z 2003 r. nr 73, poz. 161) dała podstawy prawne systemu certyfikacji JPJO, umożliwiając tym samym obcokrajowcom oraz obywatelom polskim mieszkającym poza

¹ Należy zaznaczyć, że prace nad przygotowaniem systemu poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego rozpoczęły się kilka lat wcześniej (por. Janowska et al., 2015: 31–33).

² Polskie tłumaczenie *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* (2001) ukazało się w 2003 roku. Jednakże: „Prototyp tego dokumentu [...] Rada Europy upowszechniała już od roku 1996” (Janowska et al., 2015: 32).

granicami kraju ubieganie się o poświadczenie znajomości polszczyzny. Na mocy rozporządzenia wykonawczego z 15 października 2003 roku (zob. Dz.U. RP z 2003 r. nr 191) minister edukacji narodowej i sportu powołał 10-osobową Państwową Komisję Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego (PKPZJPjO) w charakterze organu nadzorującego przygotowywanie i przeprowadzanie egzaminów certyfikacyjnych oraz wydającego certyfikaty poświadczające znajomość JPJO (Miodunka, 2016: 254).

Pierwsze egzaminy certyfikacyjne odbyły się w czerwcu 2004 roku. To wydarzenie sprzęgło się z doniosłym momentem historycznym – wejściem Polski do Unii Europejskiej.

Jak podkreśla Władysław Miodunka, był to:

moment właściwie wybrany. Polska była wtedy jednym z wielu krajów, które weszły do Unii, ale krajem stosunkowo dużym i ważnym, choćby ze względu na liczbę mieszkańców. Jeśli dodatkowo uwzględnimy fakt, że polszczyzna jest językiem słowiańskim, trzeba powiedzieć, że Polska była największym krajem słowiańskim spośród tych, które znalazły się w Unii. [...] [M]ówiacy naszym językiem stanowili ponad połowę mieszkańców tzw. nowych krajów Unii [...] (Miodunka et al., 2018: 274–275).

Dane, na które powołuje się Miodunka (2013: 17; 2016: 255), dowodzą, że w ciągu pierwszych 11 lat funkcjonowania systemu certyfikacji egzaminy cieszyły się powodzeniem, gdyż liczba zdających stale rosła. Do końca 2015 roku przystąpiło do nich 10 029 osób. Pierwszy znaczący wzrost kandydatów (niemalże o 100%) odnotowano w roku 2005, co można uznać za naturalną konsekwencję dołączenia Polski do krajów wspólnoty europejskiej. Natomiast kolejny, równie duży, wzrost liczby zdających przypada na rok 2012, który przyjęło się określać jako datę rozpoczynającą nowy okres w historii systemu certyfikacji JPJO (Miodunka et al., 2018: 276). Miało to związek z przyjęciem ustawy o obywatelstwie polskim (zob. Dz.U. RP z 14 lutego 2012 r., poz 161), regulującej możliwości uzyskania polskiego obywatelstwa, zgodnie z którą osoby ubiegające się o nie muszą potwierdzić znajomość języka polskiego (przynajmniej na poziomie B1) certyfikatem wystawionym przez Państwową Komisję Poświadczania. Dzięki uchwaleniu tego przepisu wzrosło znaczenie egzaminów certyfikacyjnych³. Uzyskały one wówczas rangę egzaminów doniosłych (Niemerko, 2002: 252–264; Zawadowska-Kittel, 2013: 76–87).

Do roku 2015 kandydaci mogli przystępować do egzaminów na trzech poziomach zaawansowania: podstawowym (B1), średnim ogólnym (B2) oraz zaawanso-

³ Dotychczas posiadanie certyfikatu znajomości JPJO wydawanego przez Państwową Komisję Poświadczania było jednym z trzech warunków przyjęcia na studia w języku polskim (*Rozporządzenie MNiSW z dnia 12 października 2006 roku w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestnictwa w badaniach naukowych i pracach rozwojowych*, Dz.U. RP z 2006 r. nr 190, poz. 1406).

wanym (C2). Egzaminy sprawdzały opanowanie czterech sprawności językowych: rozumienia ze słuchu, rozumienia tekstów pisanych, pisanie (redagowania tekstów pisanych) oraz mówienia (w monologu, w dialogu i w procesie mediacji). Ze względu na specyfikę JPJO do egzaminu włączono również część sprawdzającą poprawność gramatyczną, jednakże nie testowano znajomości reguł gramatyczno-składniowych, ale praktyczną umiejętność wyboru lub tworzenia form gramatycznych i konstrukcji składniowych. Każda z testowanych sprawności i umiejętności stanowiła 20% całego egzaminu. Maksymalny możliwy do uzyskania wynik z jednej części testu wynosił 40 punktów, a wynik z całego egzaminu – 200 punktów. Co ważne, aby go zdać, kandydaci musieli uzyskać minimum 60%, czyli 120 punktów z całości i po 24 punkty z każdej sprawności. Warto zaznaczyć, że kandydaci ubiegający się o certyfikat musieli wykazać się wszechstronną znajomością języka polskiego, gdyż niezdanie jednego modułu uniemożliwiało zaliczenie całego egzaminu (Seretny, Lipińska, red., 2005: 17–19). Zdającym przyznawano oceny w pięciostopniowej skali: celujący (189,6–200 p.), bardzo dobry (169,6–189,5 p.), dobry (149,6–169,5 p.), dostateczny (120–149,5 p.), niedostateczny (0–119,9 p.) (Miodunka, 2011: 252).

Przedstawiony pokrótce system funkcjonował od czerwca 2004 roku do początku roku 2016⁴. W tym czasie ALTE dwukrotnie (2008 i 2015) audytowało system certyfikacji JPJO. Po wynikach pierwszego audytu Państwowa Komisja Poświadczania uściśliła procedury certyfikatowe polszczyzny oraz (w większym stopniu) dostosowała *Standardy wymagań egzaminacyjnych* do zaleceń Rady Europy zawartych w ESOKJ, zwracając się do MNiSW z wnioskiem m.in. o wprowadzenie poziomów (A1, A2 i B1) potwierdzających znajomość polszczyzny wśród dzieci i młodzieży szkolnej oraz o uzupełnienie brakujących poziomów dla dorosłych (A1, A2 i C1) (Janowska et al., 2015: 34). We wniosku przedstawiono także postulat wprowadzenia licencji na przeprowadzanie egzaminów certyfikatowych przez ośrodki zagraniczne (polonistyki, instytuty polskie oraz inne wyróżniające się instytucje zajmujące się nauczaniem polszczyzny jako języka obcego). Ponowny audyt potwierdził zgodność polskiego systemu certyfikacji ze standardami europejskimi, jednakże wskazane przezeń niewielkie modyfikacje i uzupełnienia nie miały szansy zaistnieć, ponieważ trwały już (na zaawansowanym etapie) prace nad nowym systemem (Miodunka et al., 2018: 273).

Nowelizacja ustawy o języku polskim, wprowadzająca znaczące zmiany w systemie certyfikacji, weszła w życie 15 kwietnia 2015 roku. Według nowych przepisów modyfikacji uległy nazwa oraz zakres uprawnień Państwowej Komisji Poświadczania. W skład nowej Państwowej Komisji ds. Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego weszli przedstawiciele uczelni oraz Rady Języka Polskiego

⁴ Rozporządzenie wykonawcze do znowelizowanej ustawy o języku polskim z 15 czerwca 2015 roku (Dz.U. RP z 2015 r., poz. 1132) zostało wydane dopiero 26 lutego 2016 roku (Dz.U. RP z 2012 r., poz. 405).

wraz z reprezentantami MEN, MNiSW, MSZ, MKiDN. Nowe przepisy przewidywały wdrożenie dwóch odmiennych typów egzaminów certyfikacyjnych, tzn. dla dorosłych (na wszystkich poziomach zaawansowania) oraz dla dzieci i młodzieży (na poziomach A1, A2, B1 i B2). Wedle nowych przepisów zdający mieli otrzymywać taki sam certyfikat, niezależnie od kategorii wiekowej. Nowelizacja ustawy zakładała również decentralizację organizacji i przeprowadzania egzaminów certyfikacyjnych, za co od tamtej pory odpowiedzialne stały się „podmioty uprawnione”. Do ich zadań należy m.in. powoływanie przewodniczących i członków komisji egzaminacyjnych, a zatem dbanie o jakość przeprowadzanych egzaminów i ich zgodność ze standardami europejskimi. Zmiany objęły także sposób rejestracji kandydatów, zarzucono zwyczaj pozyskiwania informacji demograficznych o zdających, a system uległ znacznej komercjalizacji (Miodunka et al., 2018: 274, 284–286).

Jak podaje Miodunka (2016: 253–260), stworzenie systemu certyfikacji JPJO na podstawie standardów wyznaczonych przez ESOKJ było największą innowacją w nauczaniu polszczyzny, ze względu na zmiany, które za sobą pociągnęło. Mowa tu nie tylko o upowszechnieniu standardów europejskich w procesie samego testowania, lecz również o konieczności przekształcenia i dostosowania do nich całego procesu nauczania polszczyzny jako języka obcego (m.in. powstanie nowych programów nauczania, nowych materiałów dydaktycznych, rozwój podejścia komunikacyjnego w nauczaniu JPJO).

Wysiłek Państwowej Komisji Poświadczania oraz Zespołu Autorów Zadań i Egzaminatorów odpowiedzialnych za przygotowanie i wdrożenie systemu certyfikacji został doceniony, a także wyróżniony europejskim znakiem innowacyjności w dziedzinie nauczania i uczenia się języków obcych *European Language Label*, który 23 września 2015 roku z rąk przewodniczącej jury konkursu Hanny Komorowskiej odebrali przewodniczący PKPZJPJO Władysław Miodunka oraz koordynatorka Zespołu Autorów Zadań i Egzaminatorów Grażyna Przechodzka⁵.

Opisane powyżej wydarzenia w znacznym stopniu przyczyniły się do podniesienia pozycji polszczyzny wśród języków europejskich, a tym samym do jej promocji w świecie.

3. Standardy ALTE

Mówiąc o historii certyfikacji polszczyzny, nie sposób pominąć znaczenia sukcesu, jakim jest włączenie Polski do krajów zrzeszonych w ALTE oraz jej aktywność w tej grupie. Jak już wspomniano, w 2000 roku Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, kierujący wówczas pracami przygotowawczymi do wprowadzenia systemu egzaminów

⁵ Informacje dostępne na stronie internetowej: <http://certyfikatpolski.pl/system-certyfikacji/europejski-znak-innowacyjnosci/> [DW: 7.05.2019].

certyfikatowych z JPJO, uzyskał status członka stowarzyszonego ALTE. Od roku 2004 UJ bierze udział w pracach stowarzyszenia na zasadzie pełnego członkostwa.

Założone w roku 1989 z inicjatywy uniwersytetów w Cambridge i w Salamance ALTE odegrało niezwykle istotną rolę w podnoszeniu jakości testowania znajomości języków obcych w Europie. Jest to aktywna organizacja pozarządowa, współpracująca ze strukturami Unii Europejskiej oraz Rady Europy, a także członek forum konsultacyjnego Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych Rady Europy w Grazu (ECML Professional Network Forum). ALTE ma również status instytucji konsultacyjnej ONZ (Special Consultative Status) (Martyniuk, 2015: 58).

Misją ALTE jest ustanawianie standardów obejmujących wszystkie etapy procesu testowania, które można zastosować do egzaminów z dowolnego języka, zapewniając im wysoką jakość, a także dbałość o ich przestrzeganie. ALTE dba również o podtrzymywanie różnorodności językowej poprzez wspieranie nauczania i oceniania szerokiej gamy języków oraz promowanie uznawania kwalifikacji (potwierdzonych certyfikatem) w tych językach w całej Europie. Do innych ważnych zadań stowarzyszenia należą: współpraca z władzami edukacyjnymi wszystkich szczebli, udział w międzynarodowych projektach, wymiana doświadczeń i zdobytej wiedzy⁶ w celu zmaksymalizowania pozytywnego wpływu testów językowych na edukację językową na świecie⁷.

W roku 1994 stowarzyszenie ALTE zadecydowało o przygotowaniu i przyjęciu formalnego *Kodeksu postępowania* (*Code of practice*), który wprowadzałby standardy jakości egzaminów oferowanych przez obecnych i przyszłych członków stowarzyszenia, a tym samym gwarantował wysoką jakość obsługi skierowaną do odbiorców/klientów systemów egzaminacyjnych. Dokument składa się z dwóch części, określających kolejno zobowiązania instytucji stowarzyszonych w ALTE oraz definiujących zakres odpowiedzialności użytkowników systemów egzaminacyjnych (Martyniuk, 2015: 59–60).

Opracowanie *Kodeksu postępowania*, a następnie Systemu Zarządzania Jakością ALTE (QMS) zaowocowało wdrożeniem systemu kontroli jakości testów językowych. Stwierdzono potrzebę zagwarantowania *Zestawu wymagań minimalnych* (2007) określających jakość egzaminów na podstawie *Kodeksu postępowania* ALTE, przy czym wymagania te ujęto w taki sposób, aby mogły im sprostać instytucje testujące zarówno setkę osób rocznie, jak i setki tysięcy zdających miesięcznie. Obecnie

⁶ ALTE organizuje międzynarodowe konferencje zarówno dla swoich partnerów, jak i z dostępem otwartym. Stowarzyszenie oferuje także regularne szkolenia w całej Europie dla specjalistów ds. oceniania, nauczycieli i wszystkich osób zainteresowanych wykorzystaniem i projektowaniem egzaminów językowych.

⁷ W *The History of ALTE. The Association of Language Testers in Europe: The first 30 years* (2020: 106) czytamy, że stowarzyszenie doloży starań, aby jego działania w przyszłości związane były nie tylko ze zmieniającą się Europą, lecz także ze zmieniającym się politycznie, językowo i edukacyjnie światem.

każda instytucja posiadająca status członka rzeczywistego ALTE jest zobowiązana poddać się (raz na 5 lat) audytowi zewnętrznemu i udokumentować przestrzeganie 17 wymagań minimalnych określających zasady opracowywania materiałów egzaminacyjnych, przeprowadzania egzaminów, analizy testów, a także przepływu informacji oraz komunikacji pomiędzy centrami organizacyjnymi a zdającymi. Uzyskanie prestiżowego wyróżnienia, jakim jest znak jakości ALTE Q-Mark, jest możliwe po otrzymaniu pozytywnego wyniku audytu. To potwierdzenie najwyższej jakości usług certyfikacyjnych oferowanych przez daną instytucję (ALTE, 2020: 68–82).

W kontekście niniejszego artykułu szczególnie ważne są punkty 13 i 14 *Zestawu wymagań minimalnych*, odnoszące się bezpośrednio do procesu analizy testów:

13. Gromadzone i analizowane są dane dotyczące odpowiedniego i reprezentatywnego wyboru zdających – w celu upewnienia się, że ich osiągnięcia są wyłącznie wynikiem umiejętności okazanych podczas egzaminu, a nie czynników zewnętrznych, takich jak: język ojczysty, płeć, wiek czy pochodzenie etniczne.

14. Dane dotyczące analizy egzaminu na poziomie jednostek testujących (poziom trudności, wartość różnicująca, rzetelność, standardowe odchylenie) są gromadzone i analizowane na podstawie odpowiedniej próby zdających (ALTE Code of Practice Working Group, 2007, za: Martyniuk, 2015: 61).

Pierwszą część opisanego poniżej badania stanowi omówienie profilu zdającego egzamin certyfikacyjny z JPJO na poziomie progowym (B1) stworzonego na podstawie analizy danych pozyskanych od kandydatów w procesie rejestracji na egzamin w 2015 roku⁸. Następnie omówiona zostaje istotność wpływu czynników wskazanych w punkcie 13 *Zestawu wymagań minimalnych* ALTE na wyniki uzyskane w testach certyfikacyjnych z JPJO. Przeprowadzenie analizy egzaminu na poziomie jednostek testujących i opisanie uzyskanych wyników stanowi kolejny etap omawianego tu jedynie częściowo projektu.

---

⁸ Pozyskiwanie danych demograficznych od osób przystępujących do egzaminu jest wskazane zwłaszcza wtedy, gdy grupa ta nie jest znana organizatorom. Mogą one dostarczać wniosków na temat porównywalności różnych grup zdających oraz rzutować na dowody przeprowadzanej później walidacji (Council of Europe, 2011: 34–36).

4. Opis badania

4.1. Cele badawcze

Opisanym poniżej badaniom przyświecały trzy cele. Pierwszy z nich, jak już wspomniano, zakładał przygotowanie profilu zdającego egzamin certyfikatowy z JPJO na podstawie danych demograficznych pochodzących z ankiet zgłoszeniowych wypełnianych przez kandydatów na etapie rejestracji na egzamin. Dzięki pozyskanym informacjom możliwa była odpowiedź na następujące pytania:

- Która płeć była liczniej reprezentowana na egzaminie?
- W jakim wieku były osoby zdające?
- Skąd pochodzili kandydaci?
- Jakimi językami ojczystymi się posługiwali?
- Jaki zawód wykonywali?
- W jaki sposób nabywali kompetencje w języku polskim?
- Co stanowiło główny powód (motywację) przystąpienia do egzaminu?

Drugim celem badawczym stało się udokumentowanie przebiegu procesu certyfikacji JPJO na wspomnianym powyżej poziomie. Udokumentowanie należy rozumieć jako przedstawienie liczby osób przystępujących do egzaminu w całym 2015 roku z podziałem na poszczególne sesje oraz miasta/ośrodki, w których organizowane były egzaminy.

Trzeci cel odnosi się bezpośrednio do *Zestawu wymagań minimalnych* (punkt 13), zakładając zbadanie wpływu czynników zewnętrznych na wyniki uzyskiwane przez kandydatów. Oszacowanie istotności owego wpływu może stać się bodźcem do pogłębionej refleksji nad jakością arkuszy testowych stosowanych w procesie certyfikacji polszczyzny jako języka obcego.

W badaniach wykorzystano dane pochodzące z kwestionariuszy uzupełnianych w procesie rejestracji przez kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów certyfikatowych w roku 2015 na poziomie progowym (B1), oraz wyniki tychże. Takie zawężenie materiału badawczego wydaje się uzasadnione z co najmniej dwóch powodów.

Po pierwsze, rok 2015 był ostatnim rokiem funkcjonowania tzw. starego systemu certyfikacji, umożliwiającego gromadzenie danych demograficznych o zdających i jednocześnie uzyskiwanych przez nich wyników. Pozyskiwanie tego typu informacji było wówczas konieczne, gdyż stanowiły one podstawę sprawozdań składanych do MNiSW, MEN, MKiDN, MSZ oraz Rady Języka Polskiego przez przewodniczącego PKPZJPJO. W obecnym systemie zarówno przewodniczący, jak i kierownicy „podmiotów uprawnionych” zobowiązani są do przesyłania jedynie protokołów przeprowadzanych egzaminów, zawierających informacje podstawowe (tzn. o liczbie,

płci, wieku oraz wynikach uzyskanych przez zdających), niezbędne do wystawienia certyfikatów (Miodunka et al., 2018: 280)⁹.

Po drugie, egzamin na poziomie progowym (B1) cieszy się największym zainteresowaniem wśród zdających. W latach 2004–2014 liczebność tej grupy wyniosła 4703 osoby. W samym tylko roku 2015 egzaminy na tym poziomie zdawało 1389 osób, a badaniu poddano dane pochodzące od 1384 z nich¹⁰. Tak liczną próbę można uznać za dobrą reprezentację, co umożliwia wyciąganie wniosków o charakterze statystycznym.

4.2. Metody badawcze

Wartości procentowe poszczególnych wariantów odpowiedzi zamieszczono w tabelach lub przedstawiono na wykresach słupkowych. W przypadku zmiennych ilościowych rozkład zmiennej ilustrowano na histogramach oraz zamieszczano tabelę zawierającą miary tendencji centralnej oraz rozproszenia.

Porównywanie wartości zmiennych ilościowych w dwóch grupach wykonano za pomocą testu t-Studenta, gdy zmienna miała rozkład normalny, lub testu Manna–Whitneya w przeciwnym wypadku. Istotność różnic pomiędzy więcej niż dwiema zmiennymi o charakterze ilościowym sprawdzano za pomocą analizy wariancji ANOVA (w przypadku normalności rozkładu) lub testu Kruskala–Wallisa (w przeciwnym wypadku). Po wykryciu istotnych statystycznie różnic wykonywano analizę *post hoc* testem LSD Fishera (rozkład normalny) lub testu Dunna (brak normalności) w celu zidentyfikowania istotnych statystycznie grup.

Korelacje pomiędzy zmiennymi rangowymi i ilościowymi sprawdzono za pomocą współczynnika korelacji Pearsona, gdy obie miały rozkład normalny. Współczynnik ten przyjmuje wartości od +1 (silna korelacja dodatnia, wraz ze wzrostem jednej zmiennej następuje wzrost drugiej zmiennej) poprzez 0 (brak korelacji) do –1 (silna korelacja ujemna, wzrost wartości jednej zmiennej powoduje spadek wartości drugiej zmiennej). W przypadku braku normalności rozkładu do sprawdzenia korelacji pomiędzy zmiennymi zastosowano współczynnik korelacji Spearmana, który przyjmuje podobne wartości.

Siłę zależności interpretowano według następującego schematu (Hinkle et al., 2003):

- $|r| \geq 0,9$ – zależność bardzo silna,
- $0,7 \leq |r| < 0,9$ – zależność silna,

⁹ Sprawozdania dokumentowały funkcjonowanie systemu certyfikacji, a także stanowiły podstawę do refleksji nad przebiegiem procesu testowania znajomości, tak w krótkiej (corocznej), jak długiej (kilku-, kilkunastoletniej) perspektywie.

¹⁰ Dużą popularność egzaminu na poziomie B1 potwierdzają także dane z pierwszych lat funkcjonowania nowego systemu. W latach 2016–2020 do egzaminu przystąpiło łącznie 14 337 osób (<https://nawa.gov.pl/jezyk-polski/certyfikacja> [DW: 20.05.2020]).

- $0,5 \leq |r| < 0,7$ – zależność średnio silna,
- $0,3 \leq |r| < 0,5$ – zależność słaba,
- $|r| < 0,3$ – zależność bardzo słaba (pomijalna).

Normalność rozkładu zmiennych badano za pomocą testu Shapiro–Wilka. W analizie przyjęto poziom istotności $p = 0,05$, co oznacza, że wszystkie wartości p poniżej 0,05 interpretowano jako świadczące o istotnych zależnościach. Analizy wykonano za pomocą programu R 3.5.1¹¹. Do opracowania graficznego wyników użyto również pakietu Microsoft Office 2016.

5. Wyniki badań

5.1. Charakterystyka grupy badawczej

W grupie badawczej znalazły się 1384 osoby, które przystąpiły do egzaminów certyfikacyjnych na poziomie progowym (B1) w 2015 roku.

Tabela 1. Charakterystyka zdających (źródło: oprac. własne)

Cecha		Wartości
Wiek	śr±SD	33,57±11,93
	mediana	33
	minimum	15
	maksimum	73
	kwartyle	23–42
Płeć	kobieta	690 (49,86%)
	mężczyzna	694 (50,14%)
Obywatelstwo	Ukraina	717 (51,81%)
	Białoruś	105 (7,59%)
	Rosja	104 (7,51%)
	USA	63 (4,55%)
	Europa ¹²	112 (8,09%)
	Azja	144 (10,40%)
	Afryka	118 (8,53%)
	Ameryka ¹³	9 (0,65%)
	brak danych	12 (0,87%)

¹¹ R Core Team (2017). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. URL: <https://www.R-project.org/> [DW: 29.12.2019].

¹² W tabeli podano wynik bez udziału grup dominujących: Ukrainy, Białorusi i Rosji.

¹³ W tabeli podano wynik bez udziału jednej grupy z dominujących – USA.

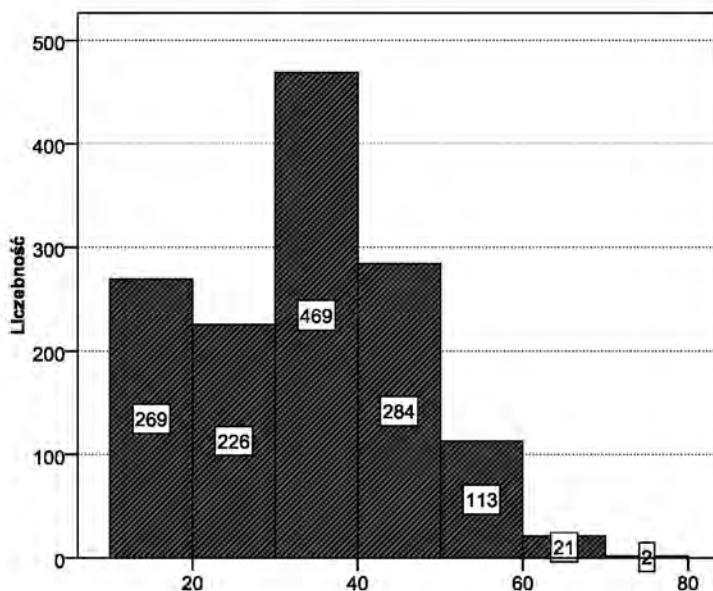
Cecha		Wartości
Język ojczysty	słowiański	990 (71,53%)
	semicki	100 (7,23%)
	germański	86 (6,21%)
	romański	49 (3,54%)
	indo-irański	23 (1,66%)
	turko-tatarski	36 (2,60%)
	armieński	24 (1,73%)
	inne	71 (5,13%)
	brak danych	5 (0,36%)
Sposób nauki	formalny	601 (43,42%)
	nieformalny	455 (32,88%)
	mieszany	44 (3,18%)
	brak danych	284 (20,52%)
Motywacja	obywatelstwo	861 (62,21%)
	pobyty	9 (0,65%)
	studia	327 (23,63%)
	praca	79 (5,71%)
	rodzina	13 (0,94%)
	inne	46 (3,32%)
	brak danych	49 (3,54%)
Branża ¹⁴	administracja	70 (5,06%)
	edukacja	100 (7,23%)
	finanse	101 (7,30%)
	gastronomia	62 (4,48%)
	kultura	45 (3,25%)
	medycyna	61 (4,41%)
	prawo	21 (1,52%)
	samozatrudnienie	54 (3,90%)
	studia/szkoła	304 (21,97%)
	technika	131 (9,47%)
	usługi	183 (13,22%)
	inne	8 (0,58%)
	brak zawodu/zajęcia	15 (1,08%)
	brak danych	229 (16,55%)

¹⁴ Klasyfikacja przygotowana na podstawie informacji na temat wykonywanego zawodu lub aktualnego zajęcia.

W grupie zdających, choć z niewielką przewagą, dominowali mężczyźni. Panów przystąpiło do egzaminu jedynie czterech więcej niż pań. Kobiety stanowiły minimalnie mniej niż połowę badanych (tab. 1).

Średni wiek kandydatów wyniósł 33 i pół roku. Troje najmłodszych zdających miało 15 lat, natomiast dwoje najstarszych – 73 lata. Połowa badanych znalazła się w przedziale wiekowym pomiędzy 23 a 42 rokiem życia. Tę tendencję ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Wiek badanych (źródło: oprac. własne)

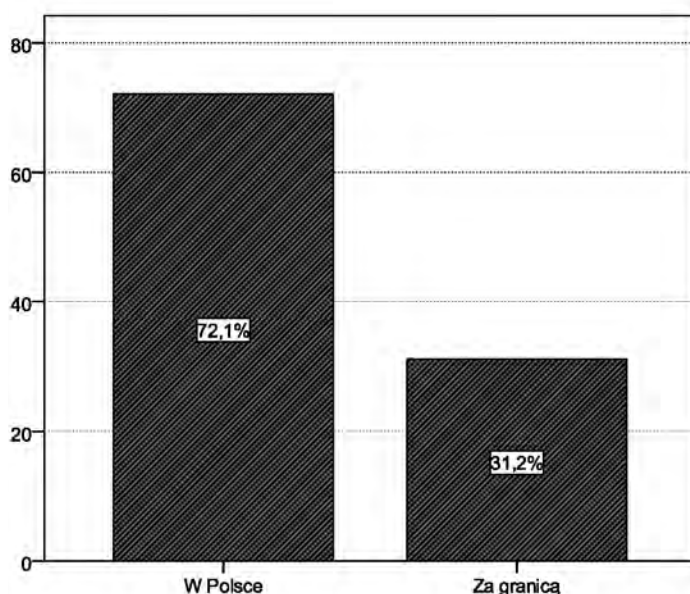
Do testów certyfikatowych na poziomie progowym w 2015 roku przystąpili przedstawiciele 83 krajów świata, wśród których zdecydowaną większość stanowili obywatele Europy, łącznie 75% zdających. Drugą pod względem wielkości grupą byli Azjaci, ponad 10%, a następnie Afrykanie – 8,53% – oraz obywatele obu Ameryk – 5,20%. Najwyższy odsetek wszystkich badanych osób to obywatele Ukrainy. Kolejną liczną grupą zdających byli Białorusini. Na trzecim miejscu uplasowali się Rosjanie, a czwartą co do wielkości grupę stanowili Amerykanie (tab. 1).

Kandydaci przystępujący do egzaminu z JPJO zadeklarowali posługiwanie się 69 językami ojczystymi. Dominowali wśród nich cudzoziemcy posługujący się językami słowiańskimi. Wielkość grup, które reprezentowały pozostałe języki, nie przekroczyła 100 osób (tab. 1).

Obcokrajowcy zostali także poproszeni o wskazanie sposobu, w jaki uczyli się języka polskiego. Odpowiedzi podzielono na trzy kategorie: sposób formalny, sposób nieformalny oraz mieszany (formalno-nieformalny). Najwięcej osób nabywało

kompetencje w języku polskim formalnie, a więc korzystając z pomocy odpowiednich placówek (szkół państwowych, szkół polskich, prywatnych szkół lub centrów językowych, domów polskich, domów kultury, uniwersytetów) albo korepetytorów na zorganizowanych kursach językowych. Blisko jedna trzecia zdających zadeklarowała, że uczyła się języka polskiego nieformalnie, tzn. w gronie rodziny, przyjaciół, w środowisku pracy lub samodzielnie, a ich nauka nie miała charakteru zorganizowanego. Najmniej badanych uczyło się, łącząc oba sposoby (tab. 1). Warto również zaznaczyć, że blisko 400 zdających wskazało, że ich edukacja odbywała się w Polsce, natomiast około 170 badanych uczyło się języka polskiego za granicą (wyk. 2).

Wykres 2. Miejsce nauki badanych (źródło: oprac. własne)

Badanie wykazało, że dla większości zdających czynnikiem najbardziej motywującym do nauki JPJO była chęć ubiegania się o polskie obywatelstwo. Warto przypomnieć, że tendencja ta narasta od 2012 roku, kiedy to uzyskanie poświadczenia znajomości JPJO na poziomie co najmniej progowym (B1) stało się warunkiem niezbędnym, by zostać obywatelem Polski (por. Miodunka, 2013). Kolejny istotny powód nauki JPJO stanowiła decyzja o podjęciu studiów (niezależenie od stopnia) na terenie Rzeczypospolitej. Niewiele osób wskazało natomiast jako główną motywację do nabywania kompetencji w języku polskim chęć podjęcia lub kontynuacji pracy w Polsce. Warto zauważyć, że jedynie dziewięć badanych zadeklarowało, że chciałoby znać język polski po to, by móc posługiwać się nim, przebywając w Polsce czasowo, np. w celach turystycznych lub w czasie wizyt rodzinnych (tab. 1).

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące wykonywanego zawodu lub aktualnego zajęcia (kategoria o największym rozproszeniu) dowodzi, że najliczniejszą grupą zdających byli uczniowie i studenci – ponad jedna czwarta wszystkich kandydatów. Kolejną co do wielkości grupę stanowili przedstawiciele branży usługowej¹⁵, a następnie osoby wykonujące zawody „techniczne”, np. inżynierowie, informatycy itp. Około setka kandydatów zadeklarowało, że ich praca miała związek z finansami (bankierzy, księgowi itp.) lub z edukacją (m.in. korepetytorzy, nauczyciele, wykładowcy) (tab. 1).

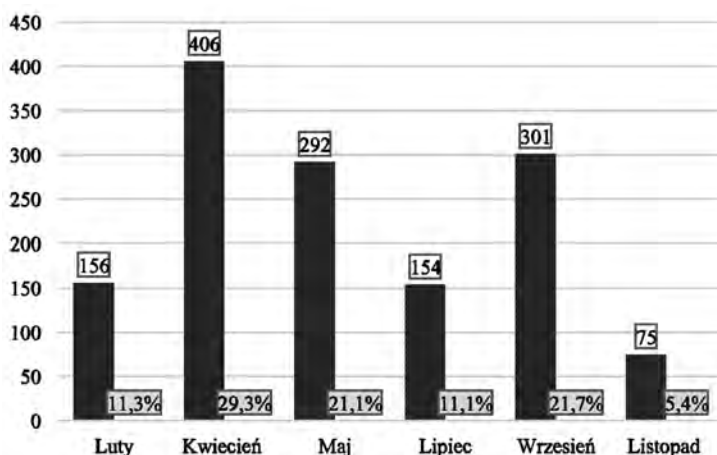
5.2. Przebieg certyfikacji w roku 2015 – poziom progowy (B1)

W roku 2015 przeprowadzono 6 sesji egzaminacyjnych, które odbyły się w 13 ośrodkach, w tym 5 polskich oraz 8 zagranicznych, w następujących miesiącach:

- luty: Kraków, Warszawa, Wrocław;
- kwiecień: Chicago, Łódź, Moskwa, Nowy Jork, Stryj, Warszawa, Wrocław;
- wrzesień: Kraków, Łódź, Poznań, Warszawa;
- lipiec: Łuck, Warszawa, Wrocław;
- maj: Dniepropietrowsk, Kraków, Poznań, Warszawa, Żytomierz;
- listopad: Warszawa.

Najwięcej obcokrajowców przystąpiło do egzaminu w kwietniu – około jednej trzeciej kandydatów. Liczne grupy zdawały egzamin także w maju i wrześniu. Ponad połowa zdających przystąpiła do egzaminu w drugim kwartale 2015 roku (wyk. 3).

Wykres 3. Sesje egzaminacyjne – liczbowy i procentowy udział zdających (źródło: oprac. własne)

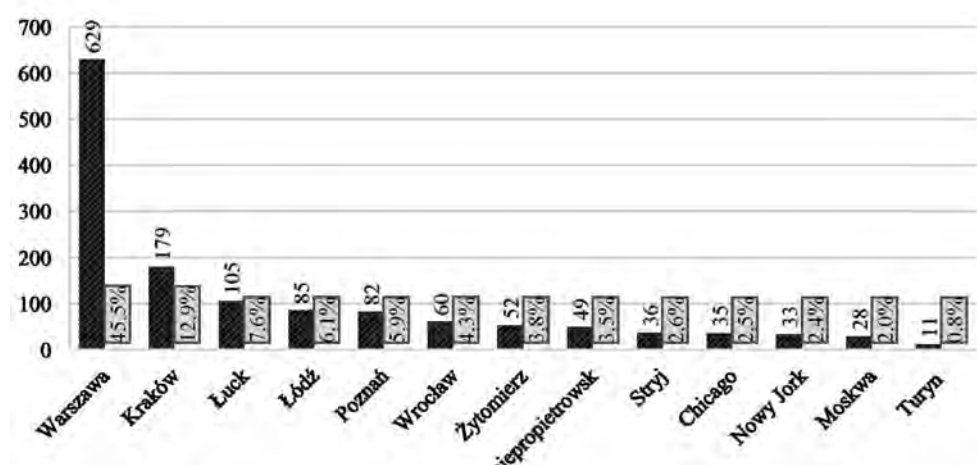

¹⁵ Osoby świadczące naprawy, prowadzące działalność handlową, transportową, salony piękności itp.

Najczęściej wybieranym przez cudzoziemców miastem, w którym zdecydowali się zdawać egzamin, była Warszawa. Testy certyfikacyjne napisała tam blisko połowa wszystkich zdających.

Drugim pod względem liczby chętnych ośrodkiem okazał się Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, choć do egzaminu przystąpiło tam o blisko jedną czwartą osób mniej niż w stolicy Polski (wyk. 4). Wyniki badania potwierdzają prawidłowość świadczącą o tym, że najważniejszymi ośrodkami certyfikacji były Warszawa i Kraków, dostrzeżoną przez Miodunkę w minionych latach, która utrzymała się także w roku 2015 (por. Miodunka et al., 2018).

Wykres 4. Ośrodki egzaminacyjne – liczbowy i procentowy udział kandydatów (źródło: oprac. własne)

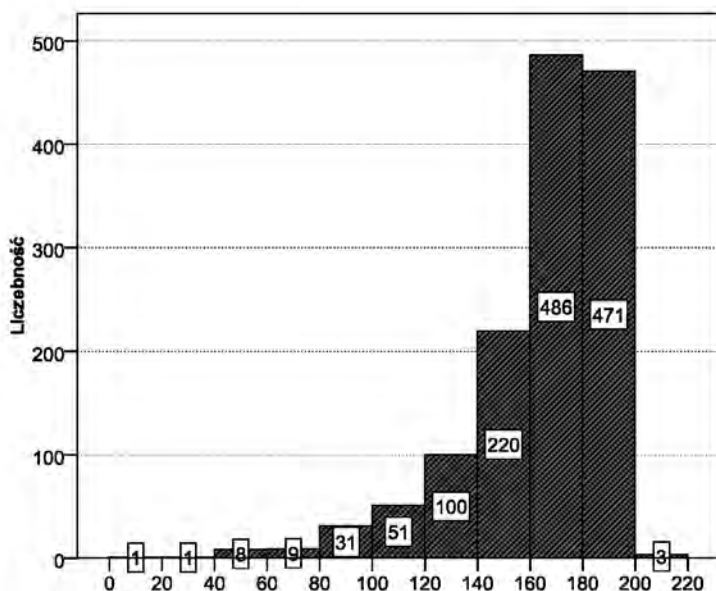
5.3. Wyniki kandydatów

Analiza wyników testów świadczy o dobrej znajomości JPJO wśród zdających. Średni wynik ogólny uzyskany na egzaminach w 2015 roku wyniósł 165,45 punktu, co gwarantowało ocenę dobrą (B). Połowa wyników znalazła się w przedziale od 154,25 do 185 punktów, a to oznacza, że kandydaci otrzymywali oceny dobre i bardzo dobre (A) (Miodunka, 2011: 252). Tylko jedna osoba otrzymała wynik zerowy, a trojgu kandydatom udało się osiągnąć wyniki maksymalne (tab. 2, wyk. 5).

Tabela 2. Wyniki ogólne egzaminu (źródło: oprac. własne)

Cecha		Wartości
Wynik ogólny	śr±SD	165,38±27,38
	mediana	171,62
	minimum	0
	maksimum	200
	kwartyle	154,25–185

Wykres 5. Ogólny wynik egzaminu – liczba punktów (źródło: oprac. własne)

Struktura ocen wyraźnie zmieniła się w stosunku do poprzednich lat. Na podstawie analizy danych z roku 2013 i 2014 zauważono, że większość cudzoziemców przystępujących wówczas do egzaminu na poziomie B1 uzyskała oceny celujące (A+) i bardzo dobre. Było to odpowiednio 25,3% oraz 42% badanych. W roku 2015 zaledwie 16,04% zdających otrzymało najwyższą notę. Na tej podstawie można wysunąć wniosek, że obniża się tendencja do zawyżania wyników egzaminów przez osoby, które w rzeczywistości znają język polski dużo lepiej, niż jest to wymagane na poziomie progowym (por. Miodunka, 2016: 256–257).

Analizując wyniki z poszczególnych sprawności, można dostrzec, że obcokrajowcy uzyskiwali najwyższe wyniki w module testującym sprawność rozumienia tekstów pisanych. Nieznacznie gorzej wypadali na egzaminie z mówienia, co oznacza, że opanowali tę sprawność niemalże tak samo dobrze jak czytanie. Nieco gorzej prezentują się rezultaty osiągnięte na teście z rozumienia ze słuchu. Najniższe wyniki

odnotowano w module pisanie. Badania pokazują, że dla większości zdających komponowanie i redagowanie tekstów w języku polskim okazuje się dużo trudniejsze niż wybieranie właściwych form gramatycznych bądź tworzenie poprawnych struktur składniowych, co zwyczajowo uznaje się za najbardziej skomplikowane (tab.3).

Tabela 3. Wyniki uzyskiwane z poszczególnych modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

	śr±SD	mediana	min./maks.	kwartyle
Słuchanie	33,5±5,53	35	0/40	31,5–37,25
Czytanie	34,53±6,43	37	0/40	32,5–39
Poprawność gramatyczna	32,45±6,33	34	0/40	29,5–37
Pisanie	30,70±7,44	31,75	0/40	26–36,5
Mówienie	34,17±6,06	35,75	0/40	30,75–39,25

5.4. Wpływ wybranych czynników na wyniki egzaminu

Należy przypomnieć, że przed rozpoczęciem badania założono, że istnieje pewien określony zbiór czynników, które mogły wpływać na wyniki uzyskiwane przez obcokrajowców przystępujących do państwowych egzaminów certyfikacyjnych z JPJO. Zaliczono do nich: płeć, wiek, obywatelstwo, język ojczysty, sposób nauki JPJO, motywację do zdawania egzaminu oraz wykonywany zawód lub podejmowane zajęcie. Analiza wartości zmiennych pozwoliła zbadać zasadność przyjętej hipotezy, sprawdzić istotność współczynnika korelacji, a także (tam, gdzie to możliwe) siły i kierunku zależności między nimi.

5.4. 1. Płeć

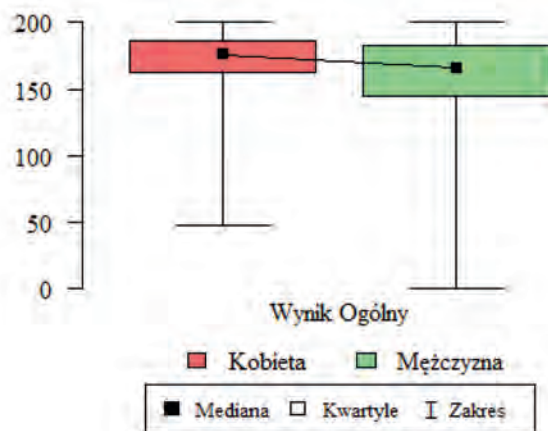
Analiza wykazała, że rezultaty egzaminu zależały istotnie ($p < 0,05$) od płci kandydata. W każdym badanym obszarze kobiety uzyskiwały wyniki wyższe od mężczyzn. Średnie ogólne wyniki pań były aż o 12,83 punktu lepsze niż panów. Wśród poszczególnych modułów największa dysproporcja występowała w teście sprawności pisania, blisko 4 punkty, a następnie gramatyki – około 3 punktów. W przypadku słuchania i czytania kobiety wypadały średnio o 2 punkty lepiej od mężczyzn. Różnica w wynikach z egzaminu ustnego wyniosła niecałe 1,5 punktu (tab. 4). Zależności pomiędzy rezultatami kobiet i mężczyzn prezentują wykresy 6 i 7.

Tabela 4. Zależności pomiędzy wynikami egzaminu a płcią zdających (źródło: oprac. własne)

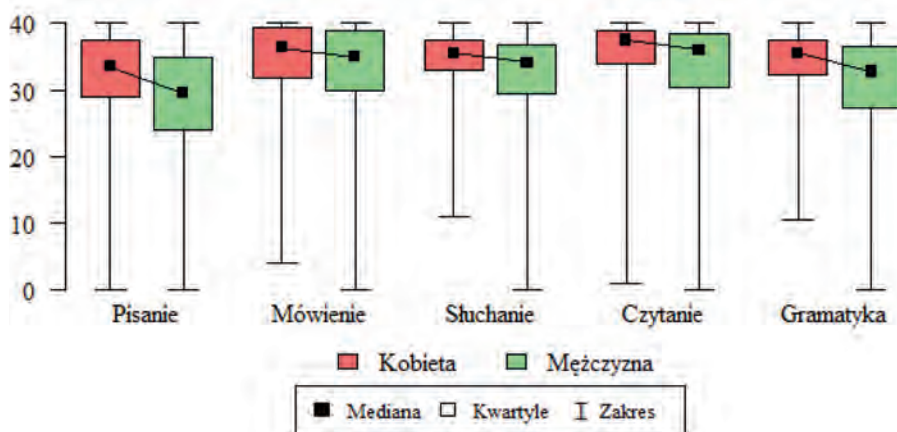
Część egzaminu		Kobieta (N=690)	Mężczyzna (N=694)	p^*
Wynik ogólny	śr±SD	171,82±21,17	158,99±31,12	<0,001
	mediana	176,25	166	NP
	kwartyle	162,06–186,5	144,31–182,25	
Pisanie	śr±SD	32,63±5,98	28,79±8,22	<0,001
	mediana	33,5	29,5	NP
	kwartyle	29–37,5	24–35	
Mówienie	śr±SD	34,89±5,32	33,46±6,65	0,001
	mediana	36,38	35	NP
	kwartyle	31,75–39,5	30–39	
Słuchanie	śr±SD	34,57±4,51	32,44±6,22	<0,001
	mediana	35,5	34,12	NP
	kwartyle	33–37,5	29,5–36,75	
Czytanie	śr±SD	35,61±5,24	33,46±7,29	<0,001
	mediana	37,5	36	NP
	kwartyle	34–39	30,5–38,5	
Gramatyka	śr±SD	34,11±4,69	30,81±7,27	<0,001
	mediana	35,5	32,75	NP
	kwartyle	32,31–37,5	27,25–36,5	

* P = rozkład normalny w grupach, test t-Studenta; NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Manna–Whitneya.

Wykres 6. Płeć badanych a wynik ogólny egzaminu (źródło: oprac. własne)

Wykres 7. Płeć badanych a wyniki z modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

5.4.2. Wiek

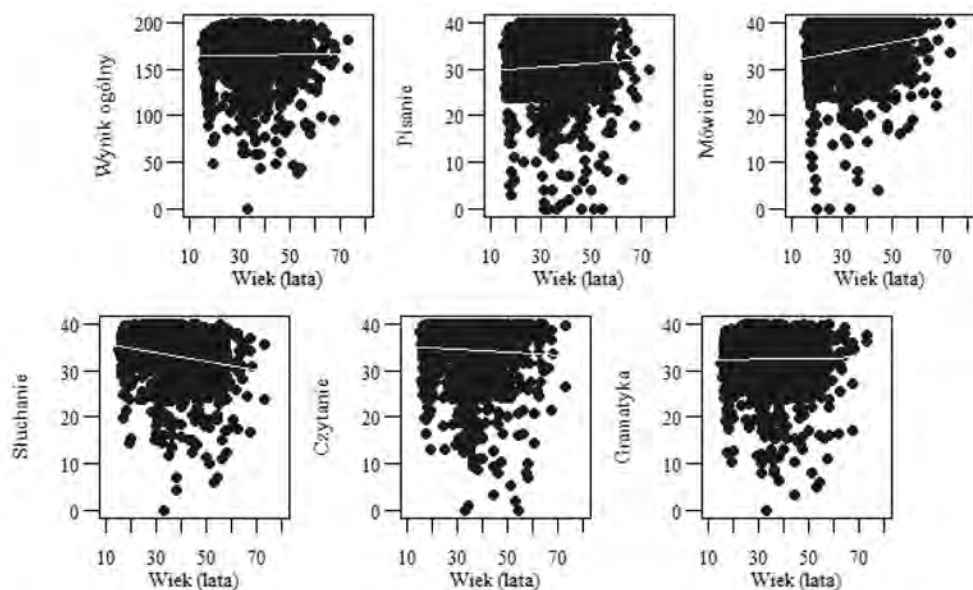
Badanie potwierdziło występowanie zależności pomiędzy wynikami uzyskanymi w testach certyfikacyjnych a wiekiem zdających. Ustalono, że wiek koreluje istotnie i dodatnio z wynikiem ogólnym uzyskiwanym przez cudzoziemców na egzaminie oraz wynikami z modułów: pisanie, mówienie oraz poprawność gramatyczna (gdyż $p < 0,05$). Oznacza to, że im starsi byli zdający, tym lepsze wyniki uzyskiwali we wskazanych obszarach. Zauważono także, że wiek koreluje istotnie i ujemnie z wynikiem testu sprawności słuchania, a więc im starsi byli kandydaci, tym niższe otrzymywali rezultaty. Nie można wskazać poprawnie kierunku i siły zależności pomiędzy wiekiem badanych a wynikiem z czytania, ponieważ poziom istotności wyniósł więcej niż 0,05 (tab. 5, wyk. 8).

Tabela 5. Zależności pomiędzy wynikami z egzaminu a wiekiem zdających (źródło: oprac. własne)

Część egzaminu	Korelacja z wiekiem			
	Współczynnik korelacji	p^*	Kierunek zależności	Siła zależności
Wynik ogólny	0,094	$p < 0,001$ NP	dodatni	bardzo słaba
Pisanie	0,118	$p < 0,001$ NP	dodatni	bardzo słaba
Mówienie	0,23	$p < 0,001$ NP	dodatni	bardzo słaba
Słuchanie	-0,146	$p < 0,001$ NP	ujemny	bardzo słaba
Czytanie	0,036	$p = 0,179$ NP	---	---
Gramatyka	0,095	$p < 0,001$ NP	dodatni	bardzo słaba

* P = rozkład normalny obu korelowanych zmiennych, współczynnik korelacji Pearsona; NP = brak normalności rozkładu przynajmniej jednej z korelowanych zmiennych, współczynnik korelacji Spearmana.

Wykres 8. Wiek badanych – wynik ogólny i wyniki z modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

5.4.3. Obywatelstwo

Wyniki analizy potwierdziły, że rezultaty zarówno całego testu, jak i każdego modułu zależały istotnie od obywatelstwa (gdyż $p < 0,05$). Aby precyzyjnie odpowiedzieć na pytanie, jak kształtują się zależności pomiędzy grupami, wykonano analizę *post hoc*. Jej wyniki, wskazujące występowanie nierówności wśród badanych, znajdują się w ostatniej kolumnie w tabeli 6. W sytuacji gdy badaniu zostaje poddanych kilka grup, powstaje wiele nierówności. Zamieszczone poniżej wykresy (wyk. 9 i 10) pozwalają zobrazować zależności istotnych statystycznie grup.

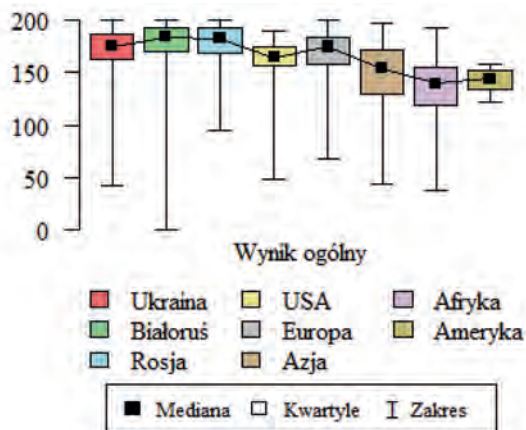
Podczas analizy obszaru wyników ogólnych dostrzeżono, że najwyższe wyniki uzyskali Europejczycy, a najniższe Afrykanie. Wśród obywateli Europy Rosjanie i Białorusini otrzymali rezultaty lepsze niż pozostali zdający. W obszarach poszczególnych modułów utrzymuje się wskazana tendencja ogólna. Tylko w teście sprawności rozumienia ze słuchu lepiej niż Rosjanie wypadli obywatele Białorusi.

Tabela 6. Zależności pomiędzy wynikami egzaminu a obywatelstwem (źródło: oprac. własne)

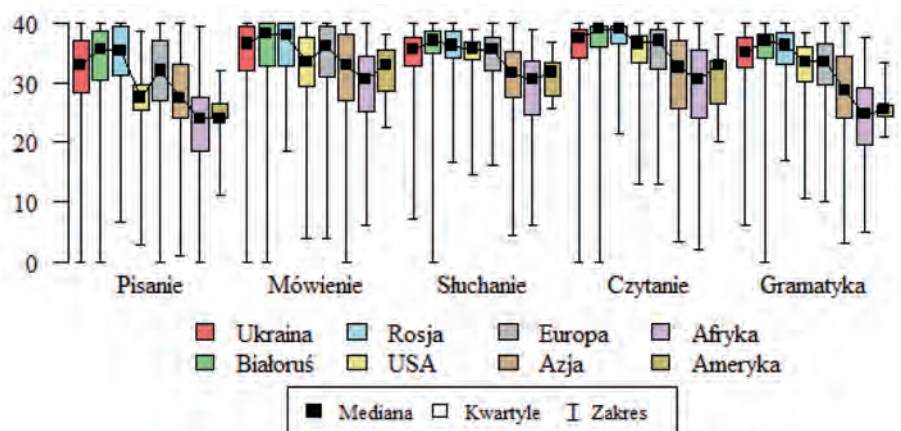
Część egzaminu		Ukraina (N=717)	Białoruś (N=105)	Rosja (N=104)	USA (N=63)	Europa (N=112)	Azja (N=144)	Afryka (N=118)	Ameryka (N=9)	p *
Wynik ogólny	średnia	171,43±20,5	176,67±26,08	178,02±19,66	160,96±23,51	166,27±26,86	148,02±32,53	132,89±32,23	142,11±13,53	<0,001
	mediana	175	183,75	182,62	164,5	174,62	154	139,3	144	NP
	kwartyły	162-186,25	170,25-192	168,94-192,75	156,25-175	157,38-183,5	130,19-171,06	118,88-155,12	134,25-152	R,B>Uk,E,US,Az,Am,Af Uk,E>US,Az,Am,Af US>Am,Af Az>Af
Pisanie	średnia	32,27±5,85	33,53±6,94	34,1±5,83	27,08±6,54	31,11±7,83	27,07±8,26	22,52±8,52	23,03±6,57	<0,001
	mediana	33	35,5	35,38	27,5	32	27,38	24	24	NP
	kwartyły	28,25-37	30,5-38,5	31,25-39,31	25,25-29,5	26,94-37	24-33	18,5-27,5	24-26,5	R,B>Uk,E,US,Az,Am,Af Uk,E>US,Az,Am,Af US,Az>Af
Mówienie	średnia	35,04±5,3	35,57±6,23	36,08±4,58	32,71±6,15	34,16±6,89	32,01±7,03	29,56±6,53	31,58±5,4	<0,001
	mediana	36,5	38,25	37,88	33,5	36	32,88	30,5	33	NP
	kwartyły	32-39,5	32,75-40	32,88-40	29,25-37,5	31-39,5	27-38	25-34,5	28,5-35,5	R,B>Uk,E,US,Az,Am,Af Uk,E>US,Az,Am,Af US,Az>Af
Słuchanie	średnia	34,37±4,46	35,5±5,33	35,52±4,17	34,64±3,78	33,99±5,04	30,1±6,9	28,29±6,93	30,89±3,87	<0,001
	mediana	35,5	37	36,25	35,5	35,5	31,5	30,5	31,75	NP
	kwartyły	32,75-37,5	35-38,5	34-38,5	33,75-36,62	32-37,5	27,5-35,06	24,5-33,69	27,75-33,25	R,B>Uk,E,US,Az,Am,Af US,Uk,E>Am,Az,Af
Czytanie	średnia	35,66±4,98	37,06±4,91	37,28±3,7	34,48±5,34	34,84±5,61	30,39±8,47	28,33±9,19	30,61±5,5	<0,001
	mediana	37,5	39	39	36,5	37	32,5	30,5	33	NP
	kwartyły	34-39	36-39,5	36,38-39,5	33,25-37,75	32,38-39	25,62-37	24-35,5	26,5-33,5	R,B>Uk,E,US,Az,Am,Af Uk>US,Am,Az,Af E>Am,Az,Af US>Az,Af
Gramatyka	średnia	34,09±4,58	35,09±5,62	34,91±4,61	32,05±5,57	32,15±6,01	28,41±7,45	24,04±7,43	26,08±3,6	<0,001
	mediana	35	37	36,25	33,5	33,5	28,75	24,62	25,5	NP
	kwartyły	32,5-37,5	34-38	32,94-38,25	30,12-36	29,5-36,5	24-34,31	19,5-29	24,25-26,25	B,R>Uk,E,US,Az,Am,Af Uk>E,US,Az,Am,Af E,US>Az,Am,Af Az>Af

* P = rozkład normalny w grupach, ANOVA + wyniki analizy *post hoc* (test LSD Fishera); NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Kruskala-Wallis + wyniki analizy *post hoc* (test Dunna).

Wykres 9. Obywatelstwo – wynik ogólny egzaminu (źródło: oprac. własne)

Wykres 10. Obywatelstwo – wyniki z modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

5.4.4. Język ojczysty

Badanie potwierdziło prawdziwość hipotezy dotyczącej istnienia zależności istotnej (gdyż $p < 0,05$) pomiędzy wynikami z całego egzaminu i poszczególnych modułów a czynnikiem, jakim jest język ojczysty zdających. W celu dokładnego rozpoznania zależności wykonano analizę *post hoc* (tab. 7, kolumna p^* , wyk. 11 i 12). We wszystkich wskazanych obszarach dostrzeżono, że cudzoziemcy posługujący się językiem ojczystym należącym do rodziny języków słowiańskich uzyskali najwyższe wyniki. Jedynie w przypadku egzaminu ustnego tendencja ta została zachwiana. Okazało się, że rodzimi użytkownicy języków armeńskich lepiej mówili (w monologu i dialogu) po polsku niż Słowianie. Grupy badanych, które uzyskiwały najniższe wyniki, zarówno w całym teście, jak i poszczególnych modułach, stanowili przedstawiciele języków indo-irańskich oraz semickich (z wyjątkiem słuchania i czytania).

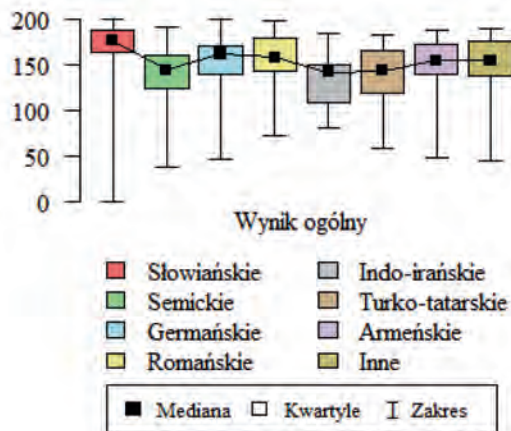
Tabela 7. Zależności pomiędzy wynikami z egzaminu a językiem ojczystym (źródło: oprac. własne)

Część egzaminu		Słowiańskie (N=990)	Semickie (N=100)	Germanckie (N=86)	Romańskie (N=49)	Indo-irańskie (N=23)	Turko-tatarskie (N=36)	Armieńskie (N=24)	Inne (N=71)	p *
Wynik ogólny	śr±SD	172,55±21,65	140,66±30,57	152,47±31,9	157,02±30,46	133,53±29,05	140,11±29,49	150,07±34,01	149,76±32,47	<0,001
	mediana	177	144,5	162,62	158,75	142,25	144	154,75	155	NP
	kwartyle	163,81-188	123,94-160,75	140,32-171,69	144-180	108,5-150,12	119,06-165,5	139,44-172,25	138-176,75	SI>R,G,A,I,n,Sm,T,I,I R,G>Sm,T,I,I
Pisanie	śr±SD	32,47±6,17	23,81±8,69	26,66±8,09	30,26±7,67	23,89±5,43	24,19±8,03	26,25±9,43	27,83±8,5	<0,001
	mediana	33,5	24,5	28	31,5	24	24,75	25,62	29,75	NP
	kwartyle	28,5-37,5	19,75-29	24-30,25	24-36,75	20,75-26,88	19,19-29,12	24-32,81	24-33,38	SI>R,I,n,G,A,T,I,I,Sm R>G,A,T,I,I,Sm I,n>I,I,I,Sm G>I,I,Sm
Mówienie	śr±SD	35,2±5,41	30,86±6,54	31,54±6,82	32,98±7,21	30,26±6,86	31,11±5,09	35,46±5,25	30,99±7,84	<0,001
	mediana	37	31,88	32,38	34	31	30,25	38,25	32	NP
	kwartyle	32-40	27-35,12	28,12-37,31	30,5-38,5	25,25-36,12	27-36	30,81-40	25,75-37,5	A,SI>G,T,I,n,Sm,I,I R>Sm,I,I

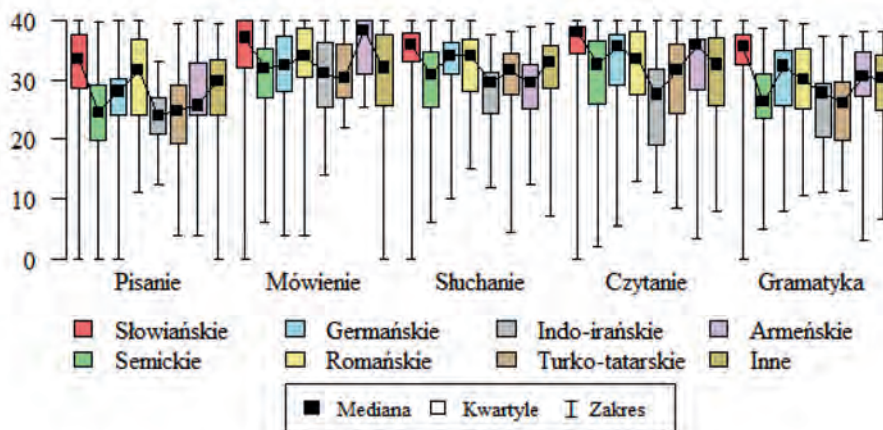
Część egzaminu	Słowiańskie (N=990)	Semickie (N=100)	Germaniskie (N=86)	Romańskie (N=49)	Indo-irańskie (N=23)	Turko-tatarskie (N=36)	Armeńskie (N=24)	Inne (N=71)	p *
Słuchanie	śr±SD	34,62±4,61	29,57±6,65	32,2±6,3	27,97±5,82	29,44±7,44	28,02±7,53	31,2±6,53	<0,001
	mediana	35,75	30,88	34	29,5	31,5	29,38	33	NP
	kwartyle	33-37,75	25,38-34,75	31,06-36,19	24,25-31,25	27,44-34,5	25,12-32,62	28,5-35,75	Sl>G,R,In,Sm,T,A,I-I G,R>Sm,T,A,I-I In>I-I
Czytanie	śr±SD	35,99±4,9	30,18±8,42	32,55±7,82	25,54±8,4	29,69±7,86	31,08±9,53	30,67±8,21	<0,001
	mediana	38	32,5	33,5	27,5	31,5	35,75	32,5	NP
	kwartyle	34,5-39	26-36,5	29-37,5	19-31,75	24,38-35,88	28,38-36,62	25,75-37	Sl>G,R,A,In,Sm,T,I-I-I G>Sm,T,I-I R,A,In,Sm>I-I
Gramatyka	śr±SD	34,27±4,82	26,06±6,72	29,18±7,98	25,89±6,91	25,58±6,47	29,26±7,88	29,06±7	<0,001
	mediana	35,5	26,25	32,25	27,75	26,12	30,5	30,25	NP
	kwartyle	32,5-37,5	23,62-31,06	25,62-34,94	20,38-29,38	19,75-29,69	27,19-34,75	24,88-34	Sl>A,G,In,R,Sm,I,I,T A,G,In,R>Sm,I,I,I,T

* P = rozkład normalny w grupach, ANOVA + wyniki analizy *post hoc* (test LSD Fishera); NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Kruskala-Wallis + wyniki analizy *post hoc* (test Dunna).

Wykres 11. Język ojczysty – wynik ogólny egzaminu (źródło: oprac. własne)

Wykres 12. Język ojczysty – wyniki z modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

5.4.5. Sposób nauki

Hipoteza dotycząca występowania zależności pomiędzy wynikiem ogólnym oraz wynikami z poszczególnych modułów a sposobem uczenia się JPJO również została potwierdzona (gdyż $p < 0,05$). Zależność ta nie dotyczy jednak wszystkich części egzaminu. Występuje jedynie w modułach: pisanie, mówienie i gramatyka. Po wykonaniu analizy *post hoc* stwierdzono, że:

- wynik ogólny oraz wyniki z pisania były wyższe w grupie uczącej się nieformalnie niż w grupie uczącej się formalnie;

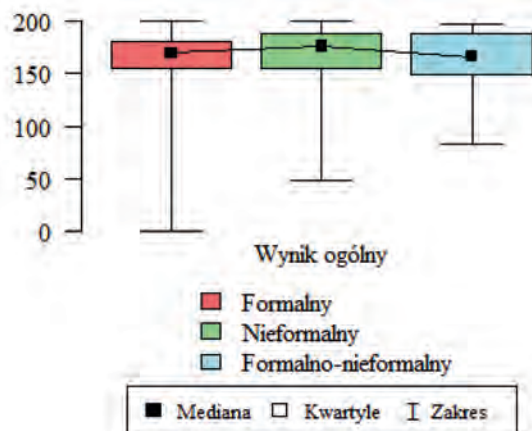
- wynik z egzaminu ustnego był wyższy w grupie uczącej się nieformalnie oraz mieszanej niż w wśród uczących się formalnie;
- lepszą znajomością gramatyki wykazali się uczący się nieformalnie niż formalnie oraz ci wykorzystujący oba sposoby (tab. 8, wyk. 13 i 14).

Tabela 8. Zależności pomiędzy wynikami z egzaminu a sposobem nauki (źródło: oprac. własne)

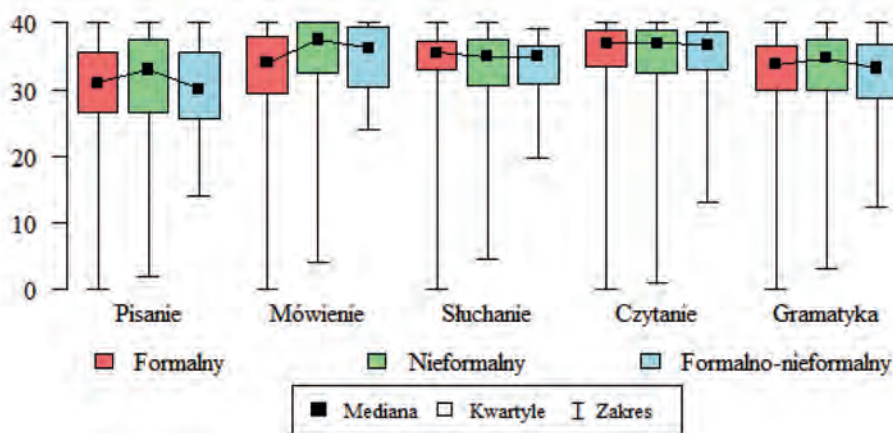
Część egzaminu		Formalny (N=601)	Nieformalny (N=455)	Mieszany (N=44)	p^*
Wynik ogólny	śr±SD	164,53±25,93	167,83±27,26	164,77±25,85	0,001
	mediana	169,75	176	166,25	NP
	kwartyle	155,5–181	154,38–188	149,44–187,69	N > F
Pisanie	śr±SD	30,26±7,04	31,42±7,67	30,33±6,53	0,001
	mediana	31	33	30,12	NP
	kwartyle	26,5–35,5	26,5–37,5	25,69–35,5	N > F
Mówienie	śr±SD	32,91±6,32	35,35±5,65	34,81±4,98	< 0,001
	mediana	34	37,5	36,25	NP
	kwartyle	29,5–38	32,5–40	30,5–39,5	M-N > F
Słuchanie	śr±SD	34,23±4,87	33,34±5,59	33,25±5,09	0,097
	mediana	35,5	35	35	NP
	kwartyle	33–37,25	30,75–37,5	30,88–36,62	-
Czytanie	śr±SD	34,88±5,83	34,66±6,51	34,52±6,23	0,534
	mediana	37	37	36,75	NP
	kwartyle	33,5–39	32,5–39	33–38,62	-
Gramatyka	śr±SD	32,32±5,93	32,84±6,5	31,88±6,32	0,003
	mediana	33,75	34,75	33,25	NP
	kwartyle	30–36,5	29,88–37,5	28,62–36,88	N > F, M

* P = Rozkład normalny w grupach, ANOVA + wyniki analizy *post hoc* (test LSD Fishera); NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Kruskala–Wallisa + wyniki analizy *post hoc* (test Dunna).

Wykres 13. Sposób nauki – wynik ogólny egzaminu (źródło: oprac. własne)

Wykres 14. Sposób nauki – wyniki z modułów egzaminu (źródło: oprac. własne)

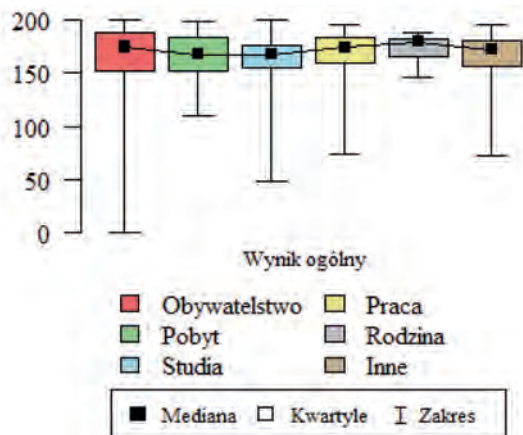

5.4.6. Motywacja

Rezultaty przeprowadzonej analizy świadczą o istotnej zależności wyników ogólnych oraz wyników z poszczególnych części egzaminu, z wyjątkiem modułu rozumienia ze słuchu, od motywacji zdającego (gdyż $p < 0,05$). Okazuje się, że w testach certyfikacyjnych z JPJO najwyższe wyniki uzyskiwały zazwyczaj osoby, które chciały podtrzymywać kontakty z rodziną z Polski. Jedynie w przypadku egzaminów ustnych wyższe wyniki uzyskały osoby ubiegające się o przyznanie polskiego obywatelstwa. Natomiast wyniki ogólne kandydatów starających się o przyjęcie na studia w Polsce były zwykle najniższe wśród wszystkich badanych. Także komponowanie i redakcja tekstów oraz mówienie sprawiały obecnym bądź przyszłym studentom

więcej trudności niż pozostałym zdającym (tab. 9). W analizowanych obszarach nie dostrzeżono zbyt wielu nierówności. Te, które wskazała analiza, zostały przedstawione również w postaci wykresów (wyk. 15, 16).

Wykres 15. Motywacja – wynik ogólny egzaminu (oprac. własne)

Wykres 16. Motywacja – wyniki z modułów egzaminu (oprac. własne)

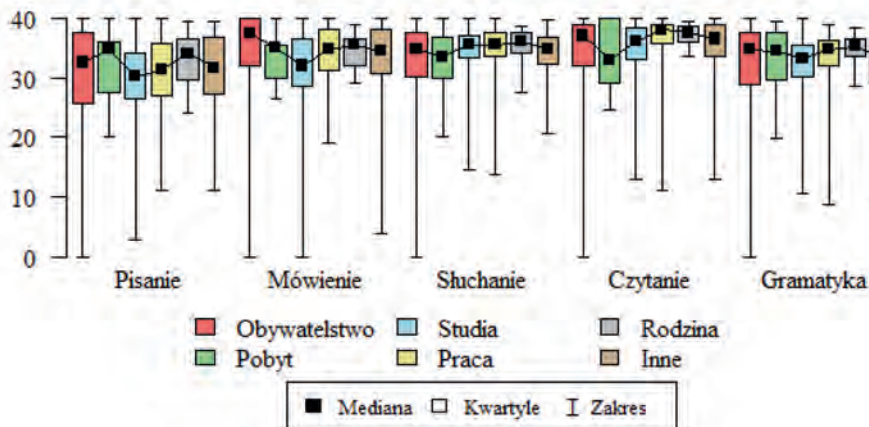

Tabela 9. Zależności pomiędzy wynikami z egzaminu a motywacją (źródło: oprac. własne)

Część egzaminu		Obywatelstwo (N=861)	Pobyt (N=9)	Studia (N=327)	Praca (N=79)	Rodzina (N=13)	Inne (N=46)	p *
Wynik ogólny	średnia	165,81±30,24	164,53±28,24	162,81±21,41	169,38±20	173,96±12,56	164,13±25,2	<0,001
	mediana	174,5	167,25	167,25	174,25	179,75	172	NP
	kwartyle	151,75-188,25	152,75-183	155,12-176,25	160,25-183,38	165-182	157,06-180,56	R ₁ Pr ₁ O>S
Pisanie	średnia	30,97±8,18	32±7,03	29,65±6,04	31,16±5,77	32,6±5,15	31,09±6,04	<0,001
	mediana	32,5	34,75	30,25	31,25	34	31,62	NP
	kwartyle	25,75-37,5	27,5-36	26,5-34	26,88-35,75	29,5-36,5	27,25-36,69	R ₁ Pb ₁ Pr ₁ O>S
Mówienie	średnia	35,22±5,82	33,17±4,71	31,71±6,41	33,93±4,74	34,19±3,23	33,04±6,83	<0,001
	mediana	37,5	35	32	34,75	35,5	34,5	NP
	kwartyle	32-40	29,75-35,5	28,5-36,5	31,12-38	32-36,5	30,75-38	O>Pr ₁ Pb ₁ I,S
Słuchanie	średnia	32,86±6,26	33,08±6,18	34,64±3,51	34,87±3,9	35,12±3,23	33,82±4,56	0,061
	mediana	34,75	33,5	35,5	35,5	36	34,88	NP
	kwartyle	30,25-37,5	29,75-36,75	33,38-37	33,62-37,5	34-37,5	32,31-36,88	
Czytanie	średnia	34,24±7,1	33,67±6,28	34,77±4,75	36,27±4,83	37,19±1,73	34,08±7,05	0,015
	mediana	37	33	36	38	37,5	36,5	NP
	kwartyle	32-39	29-40	33-38,25	35,75-39	36-38,5	33,62-38,88	R ₁ Pr ₁ >Pb ₁ S>Pb
Gramatyka	średnia	32,45±6,94	32,58±6,46	32,12±5	33,15±5,25	34,83±2,8	32,07±5,96	0,001
	mediana	34,75	34,5	33,25	34,75	35,25	33,62	NP
	kwartyle	28,75-37,5	29,5-37,5	30,25-35,5	31,88-36,25	33,5-36,5	29,44-36,19	R ₁ Pr ₁ Pb ₁ O>I

* P = rozkład normalny w grupach, ANOVA + wyniki analizy *post hoc* (test LSD Fishera); NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Kruskala-Wallis + wyniki analizy *post hoc* (test Dunna).

5.4.7. Branża

Przeprowadzona analiza pozwoliła odnotować istotny wpływ zawodu lub zajęcia wykonywanego przez zdających na ogólne wyniki egzaminu oraz rezultaty uzyskiwane w każdym z modułów. Współczynnik korelacji nie przekroczył 0,001. W celu dokładnej oceny zależności wykonano analizę *post hoc*, która wykazała, że na egzaminach certyfikatowych z JPJO zwykle najlepiej wypadali prawnicy, nauczyciele, a także medycy, a więc przedstawiciele profesji wymagających wyższego wykształcenia. Najniższe rezultaty uzyskali pracownicy gastronomii oraz uczniowie i studenci (tab. 10). Branża stanowiła czynnik o największym rozdrobnieniu, gdyż w tej kategorii wyróżniono aż 13 różnych grup. W celu lepszego zobrazowania zależności pomiędzy statystycznie istotnymi grupami wyniki z każdej części egzaminu przedstawiono na osobnych wykresach (wyk. 17–21).

Wykres 17. Branża – wynik ogólny egzaminu (źródło: oprac. własne)

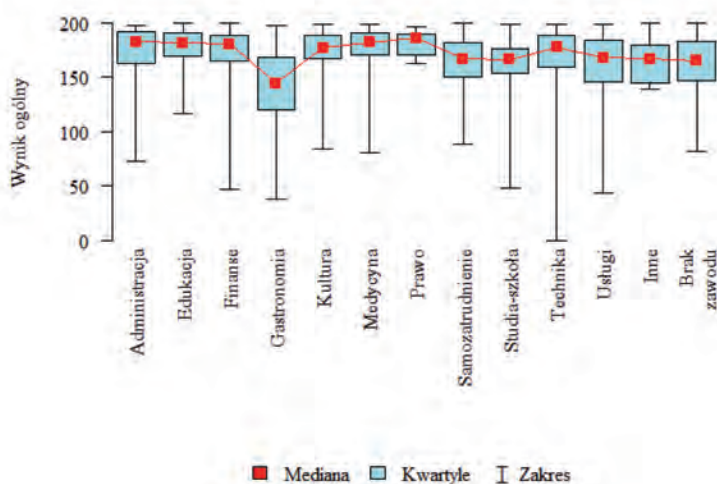

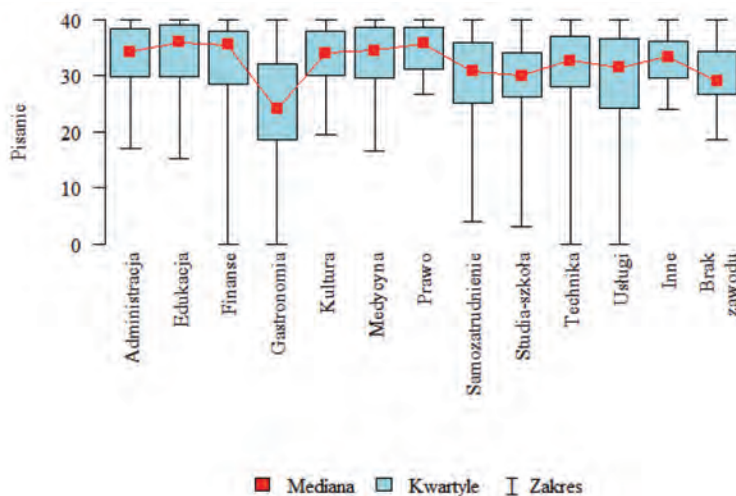
Tabela 10. Zależności pomiędzy wynikami z egzaminu a branżą (źródło: oprac. własne)

Część egzaminu		Administracja (N=70)	Edukacja (N=100)	Finanse (N=101)	Gastronomia (N=62)	Kultura (N=45)	Medycyna (N=61)	Prawo (N=21)
Wynik ogólny	średnia	172,35±27,19	177,81±17,78	170,78±28,08	141,13±38,01	172,63±23,22	176,21±22,39	181,6±11,29
	mediana	182,88	181,5	180,5	144,38	177	182,25	186
	kwartyle	162,81-191,75	169,88-191,12	164,75-188,75	120,38-168,31	167,5-188	170,75-191,25	170,5-189,5
Pisanie	średnia	32,86±6,62	34,06±5,67	32,65±7,45	24,35±10,04	33,03±5,76	33,39±5,91	34,54±4,56
	mediana	34,25	36	35,5	24	34	34,5	35,75
	kwartyle	29,81-38,44	29,81-39	28,5-38	18,69-32,19	30-38	29,5-38,5	31,25-38,5
Mówienie	średnia	35,38±5,46	36,28±4,27	35,31±5,11	32,38±6,97	35,81±5,23	37,06±4,34	36,96±3,9
	mediana	38	37,62	37,5	34,5	38,25	39	39
	kwartyle	31,88-40	33,88-40	32,5-39,5	26,56-38,5	33-40	35,5-40	34-40
Słuchanie	średnia	34,7±5,49	35,31±3,66	34,57±5,33	28,65±7,71	34,25±4,76	35,32±4,78	36,21±2,25
	mediana	36,62	36,25	36	31	35,75	36,5	36,75
	kwartyle	33,12-38	33,5-38	32,75-38	25,19-34	33-37,5	34,5-38	34,5-38
Czytanie	średnia	35,52±6,91	36,66±3,9	34,95±7,37	29,4±9,1	35,67±5,23	36,03±6,51	37,88±2,27
	mediana	38,5	38	38	31	37,5	38,5	38,5
	kwartyle	35,5-39,38	35,5-39,5	35-39	24,5-36,38	33,5-39	36,5-39,5	38-39
Gramatyka	średnia	33,54±6,64	35,34±4,33	32,88±6,78	26,52±8,63	33,86±5,68	34,41±4,59	36±2,33
	mediana	36,75	36,25	35,5	27,62	35,75	36	36
	kwartyle	29,75-38	34-38,5	30-37,75	20,31-34,12	32,5-37,75	33-37,25	35,5-37,25

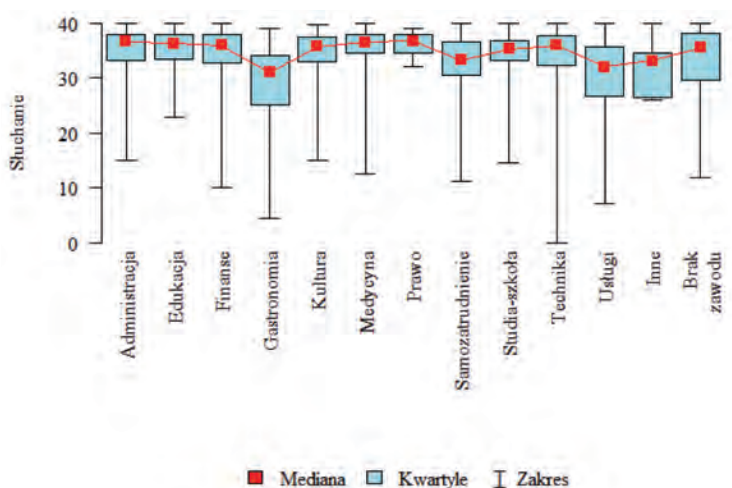
Część egzaminu		Samozatrudnienie (N=54)	Studia-szkola (N=304)	Technika (N=131)	Usługi (N=183)	Inne (N=8)	Brak zawodu (N=15)	p *
Wynik ogólny	średnia	162,33±25,26	162,99±20,83	170,12±27,49	160,39±30,45	165,19±22,5	160,7±32,71	<0,001
	mediana	167,12	166,5	177,5	167,75	166,75	165,25	NP
	kwartyle	150,81-181,94	154-176,31	159,38-189	145,88-184,25	145-179,31	146,5-182,75	P,E,M,K,A,F,T>S-S,Sm,BZ,U,G
Pisanie	średnia	30,03±6,76	29,62±6,03	31,94±6,94	29,67±8,87	32,81±5	30,05±6,58	<0,001
	mediana	30,75	30	32,75	31,5	33,38	29	NP
	kwartyle	25,12-35,88	26,25-34	28-37	24,25-36,5	29,69-36,12	26,75-34,25	P,E>BZ,Sm,U,S-S,G M,K,A>Sm,U,S-S,G I,F,T>G
Mówienie	średnia	33,6±6,95	31,87±5,99	35,36±5,59	35,06±5,94	36,75±3,53	32,97±5,83	<0,001
	mediana	35,25	32	37,5	37	37,5	32	NP
	kwartyle	32-38,88	28,5-36,5	32-39,62	32-40	35,06-39,81	28,5-40	M>A,T,F,U,Sm,BZ,G,S-S P>Sm,BZ,G,S-S I,E,K,A,T,F,U,Sm>S-S
Słuchanie	średnia	32,93±4,84	34,54±3,54	34,15±6,09	30,68±6,44	31,81±5,1	32,67±7,97	<0,001
	mediana	33,25	35,25	36	32	33,12	35,5	NP
	kwartyle	30,5-36,69	33,25-36,75	32,38-37,75	26,75-35,75	26,56-34,62	29,5-38,25	P,M,E,A,F,S-S>Sm,BZ,I,U,G K,T>U,G Sm,BZ>G
Czytanie	średnia	34,77±5,09	34,75±4,77	35,43±5,81	33,18±7,23	32,88±6,27	33,03±7,61	<0,001
	mediana	36,5	36	37,5	36	34,25	36	NP
	kwartyle	33,12-38,38	33-38,12	33-39,5	30,5-38,5	27,75-38,12	30,25-38,5	P,E,M>Sm,S-S,U,BZ,I,G K,A,T,F>S-S,U,BZ,I,G Sm,S-S,U>G
Gramatyka	średnia	31,18±6,74	32,28±4,89	33,23±6,17	31,8±6,88	30,94±7,48	31,97±8,09	<0,001
	mediana	33,12	33,5	34,75	34,25	33,12	33,5	NP
	kwartyle	27,31-36	30,25-35,75	30,25-37,5	27,38-36,75	26,94-35,12	30,5-37,5	P,E,M,K,A,T,F>S-S,BZ,U,Sm,I,G S-S,BZ,U,Sm>G

* p = rozkład normalny w grupach, ANOVA + wyniki analizy *post hoc* (test LSD Fishera); NP = brak normalności rozkładu w grupach, test Kruskala-Wallis + wyniki analizy *post hoc* (test Dunna).

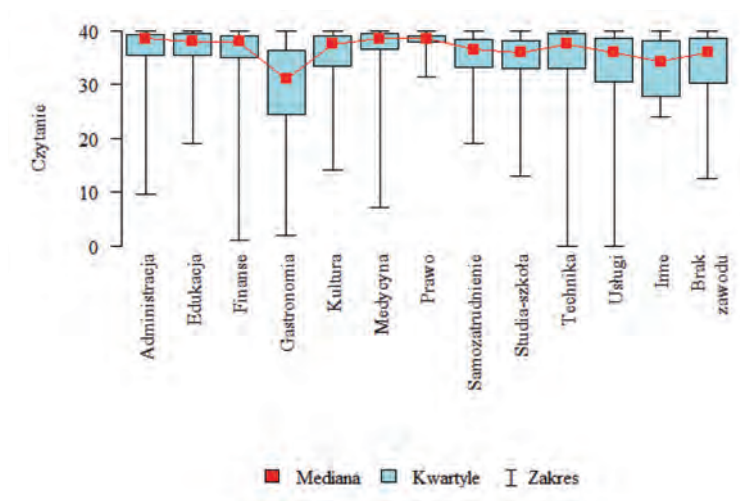
Wykres 18. Branża – wynik z modułu pisanie (źródło: oprac. własne)

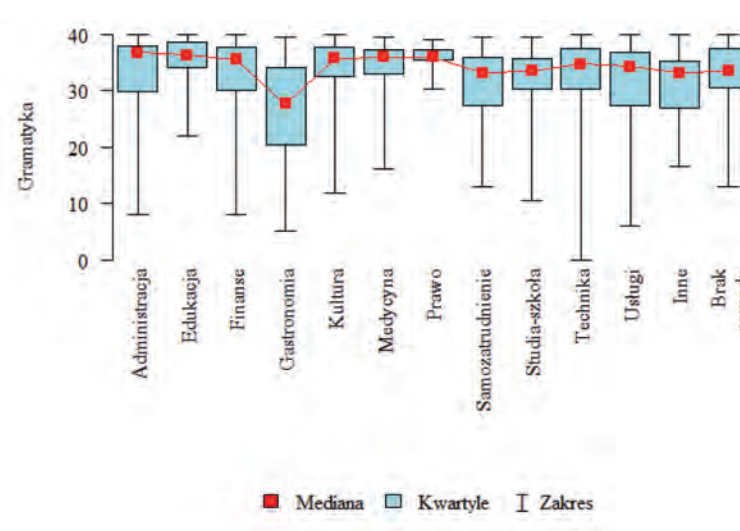
Wykres 19. Branża – wynik z modułu rozumienie ze słuchu (źródło: oprac. własne)

Wykres 20. Branża – wynik z modułu rozumienie tekstu pisanego (źródło: oprac. własne)

Wykres 21. Branża – wynik z modułu poprawność gramatyczna (źródło: oprac. własne)

6. Wnioski z badań

6.1. Profil zdającego

Na podstawie obserwacji wyników, których dostarczyły przeprowadzone badania, można stwierdzić, że kandydat przystępujący do państwowego egzaminu certyfikacyjnego z JPJO na poziomie progowym (B1):

- był młodym mężczyzną, studentem, obywatelem Ukrainy, a zatem rodzimym użytkownikiem jednego z języków słowiańskich;
- uczył się języka polskiego w sposób nieformalny w Polsce;
- przystąpił do egzaminu certyfikacyjnego w Warszawie, w drugim kwartale 2015 roku;
- otrzymał ocenę dobrą (B), uzyskawszy wynik ogólny na poziomie 82% (164,5 punktu);
- spośród testowanych sprawności najlepiej opanował rozumienie tekstów pisanych, gdyż jego rezultat w tej części egzaminu wyniósł 86% (34,53 punktu);
- równie dobrze wypadł na egzaminie ustnym, gdyż jego wynik procentowy wyniósł 85% (34,17 punktu);
- najniższy wynik uzyskał w teście sprawności pisania 76,73% (30,7 punktu);
- głównym powodem przystąpienia do egzaminu certyfikacyjnego z JPJO była dla niego chęć lub konieczność starania się o polskie obywatelstwo.

Należy również zaznaczyć, że z roku na rok coraz więcej obcokrajowców pragnie poświadczyć swoją znajomość języka polskiego odpowiednim certyfikatem. Tendencja ta utrzymuje się od 2004 roku, a więc od momentu uruchomienia systemu certyfikacji w Polsce i za granicą (Miodunka et al., 2018: 277).

6.2. Zależności statystycznie istotne

Przeprowadzona analiza dostarcza dowodów na to, że przyjęte hipotezy okazały się trafne. Świadczy o tym występowanie istotnych zależności pomiędzy zmiennymi. Na podstawie wyników badania można stwierdzić, że:

- na uzyskane przez cudzoziemców wyniki ogólne rzutowały wszystkie czynniki, które wskazano w hipotezie, tzn.: płeć, wiek, obywatelstwo, język ojczysty, sposób nauki, motywacja i zawód/zajęcie, gdyż poziom istotności w przypadku każdego z nich wyniósł mniej niż 0,005;
- nie wszystkie wskazane czynniki wpływały istotnie na rezultaty osiągane przez kandydatów w poszczególnych modułach;
- nie wykryto poprawnie korelacji pomiędzy wiekiem badanych a wynikami z modułu rozumienia tekstu pisanego;
- sposób, w jaki cudzoziemcy nabywali kompetencje w języku polskim, nie rzutował istotnie na wyniki z rozumienia ze słuchu oraz rozumienia tekstów pisanych;

- nie dostrzeżono również zależności pomiędzy wynikami w module słuchanie a motywacją, rozumianą jako najważniejszy powód udziału w egzaminie.

7. Podsumowanie

Jak już wspomniano, proces certyfikacji JPJO jest źródłem wielu danych, które z powodzeniem można wykorzystać jako materiał do badań statystycznych w zakresie opanowania poszczególnych sprawności językowych oraz systemu językowego polszczyzny lub poddać je pomiarowi psychometrycznemu.

Wszelkie zestawienia/sprawozdania dokumentujące funkcjonowanie systemu certyfikacji są niezwykle ważne, gdyż stanowią podstawę do refleksji nad przebiegiem procesu testowania znajomości JPJO. Wnioski, jakie można wysnuć na podstawie zgromadzonych danych, pozwalają na ciągłe udoskonalanie systemu certyfikacji, lepsze rozpoznanie zdających, a w związku z tym na wychodzenie naprzeciw ich potrzebom i oczekiwaniom.

Poznanie kandydatów jest o tyle istotne, że ich profil ulega zmianie na skutek m.in. doniosłych wydarzeń politycznych i przeobrażeń społeczno-ekonomicznych¹⁶. Ignorowanie tych informacji prowadzi do niewiedzy w zakresie tego, kto jest odbiorcą systemu certyfikacji, co jest istotne nie tyle w trakcie samego procesu testowania (gdyż zgodnie ze standardami europejskimi ten etap powinien być jak najbardziej obiektywny, wiarygodny i wyłączony spod oddziaływania czynników zewnętrznych), ile w fazie nauczania i przygotowań do egzaminu. Warto mieć informacje na temat tego, kto, gdzie i dlaczego sięga po produkt, którym są testy certyfikatowe, choćby po to, by móc go skutecznie promować.

Proces monitorowania systemu certyfikacji każdego języka obcego, zgodnie z założeniami ALTE, nie powinien ograniczać się jedynie do przygotowania materiałów egzaminacyjnych i przeprowadzenia egzaminu, ale powinien obejmować także walidację testów certyfikatowych z zastosowaniem odpowiednich narzędzi psychometrycznych. Prowadzenie badań ilościowych jest niezbędne do tego, by móc udoskonalać testy certyfikatowe i modyfikować zadania, bazując na rzetelnych ilościowych informacjach zwrotnych.

Brak systematycznych opracowań statystycznych oraz psychometrycznych w tej dziedzinie skutkuje tym, że pozbawiamy się wiedzy na temat kierunku rozwoju certyfikacji polszczyzny.

---

¹⁶ Od roku 2004 odnotowuje się znaczący wzrost obywateli Ukrainy starających się o azyl polityczny lub emigrujących do Polski w celach zarobkowych bądź edukacyjnych. Wiele z tych osób decyduje się na stałe zamieszkać w Polsce i stać się pełnoprawnymi obywatelami naszego kraju (Brunarska et al., 2012: 7–12).

Bibliografia

- Brunarska Z., Grotte M., Lesińska M., 2012, *Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/WP60118_2-1.pdf [DW: 20.11.2019].
- Dąbrowska A., Miodunka W. T., Pawłowski A., 2012, *Wyzwania polskiej polityki językowej za granicą: kontekst, cele, środki i grupy odbiorcze*, MSZ, Warszawa.
- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, 2003, Wydawnictwa CODN, Warszawa.
- Hinkle D. E., Wiersma W., Jurs S. G., 2003, *Applied Statistics for the Behavioral Sciences*, Houghton Mifflin, Boston, MA.
- The History of ALTE. The Association of Language Testers in Europe: The first 30 years*, ALTE, 2020, [https://www.alte.org/resources/Documents/ALTE%20History%20Book%20-%20Composite%20Book%20Web%20Edition\(Final\).pdf](https://www.alte.org/resources/Documents/ALTE%20History%20Book%20-%20Composite%20Book%20Web%20Edition(Final).pdf) [DW: 13.05.2020].
- Janowska I., Lipińska E., Seretny A., 2015, *Standardy wymagań egzaminacyjnych*, [w:] E. Lipińska, A. Seretny (red.), *Umiejętność rozumienia i tworzenia tekstów w świetle standardów wymagań egzaminacyjnych oraz Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 31–37.
- Kodeks postępowania Stowarzyszenia ALTE*, 2007, ALTE Code of Practice Working Group, https://www.alte.org/resources/Documents/code_practice_pl.pdf [DW: 3.03.2020].
- Lipińska E., Seretny A. (red.), 2015, *Umiejętność rozumienia i tworzenia tekstów w świetle standardów wymagań egzaminacyjnych oraz Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Manual for Language Test Development and Examining*, Council of Europe, 2011, <https://rm.coe.int/manual-for-language-test-development-and-examining-for-use-with-the-ce/1680667a2b> [DW: 10.04.2020].
- Martyniuk W., 2015, *Standardy jakości systemów testowania znajomości języków obcych stowarzyszenia ALTE*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 58–61, <http://jows.pl/sites/default/files/martyniuk.pdf> [DW: 16.04.2020].
- Miodunka W. T., 2011, *Język polski w świecie – certyfikacja jego znajomości a globalizacja*, „Język Polski”, nr 4, s. 250–262, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=90882> [DW: 3.05.2020].
- Miodunka W. T., 2013, *10-lecie certyfikacji języka polskiego jako obcego i jej wpływ na nauczanie polszczyzny cudzoziemców*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 16–22, <http://jows.pl/sites/default/files/miodunka.pdf> [DW: 20.03.2020].
- Miodunka W. T., 2016, *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Miodunka W. T. et al., 2018, *Nauczanie i promocja języka polskiego w świecie. Diagnoza – stan – perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 271–287, http://wydawnictwo.us.edu.pl/sites/wydawnictwo.us.edu.pl/files/nauczanie_i_promocja_jezyka_polskiego_w_swiecie_interaktywny_pdf.pdf [DW: 3.05.2020].
- Niemerko B., 2002, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Seretny A., Lipińska E. (red.), 2005, *Przewodnik po egzaminach certyfikacyjnych. Certyfikacja znajomości języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków.

Zawadowska-Kittel E., 2013, *Nowa matura z języków obcych: szanse i zagrożenia. Efekt zwrotny egzaminu z języka angielskiego*, Studio Lexem, Piaseczno.

NETOGRAFIA

<http://certyfikatpolski.pl/system-certyfikacji/europejski-znak-innowacyjnosci/> [DW: 7.05.2019].

<https://nawa.gov.pl/jezyk-polski/certyfikacja> [DW: 20.05.2020].

<https://www.R-project.org/> [DW: 29.12.2019].

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja i analiza danych pozyskanych w procesie certyfikacji języka polskiego jako obcego (JPJO). Następnie na podstawie informacji o charakterze demograficznym opisano profil kandydata przystępującego do państwowych egzaminów certyfikatowych z JPJO na poziomie progowym (B1), prześledzono przebieg egzaminów w roku 2015 oraz zbadano wpływ czynników takich jak: wiek, płeć, obywatelstwo, język ojczysty, sposób nauki, motywacja, zawód/zajęcie zdających na uzyskane przez kandydatów wyniki. Prezentację i analizę wyników badania poprzedza przywołanie najważniejszych faktów z historii certyfikacji JPJO, a także omówienie istotnych w kontekście badania procedur oraz wymagań egzaminacyjnych stawianych przez ALTE. Wszystkie zaproponowane działania służą udokumentowaniu procesu certyfikacji JPJO, ale mogą też mieć realny wpływ na podniesienie jakości produktu, jakim są testy certyfikatowe z JPJO.

Słowa kluczowe: egzaminy certyfikatowe z JPJO, historia certyfikacji JPJO, procedury i wymagania egzaminacyjne, poziom progowy (B1), czynniki demograficzne, analiza statystyczna

[...] monografia naukowa *Kierunki badań w glottodydaktyce polonistycznej* pod red. Iwony Janowskiej i Michaliny Biernackiej stanowi bardzo cenną i wyjątkową pozycję, długo oczekiwaną na gruncie glottodydaktyki polonistycznej. Tworzy spójną i przemyślaną całość, opracowaną w sposób rzetelny i bardzo staranny. Chociaż omawiana pozycja ma charakter *stricte* naukowy, to zawiera wiele przydatnych wskazówek dydaktycznych, które – co jest nie do przecenienia – są silnie ugruntowane w badaniach empirycznych.

z recenzji dr hab. Anny Żurek

Zawartość tomu stanowią artykuły, których celem jest zwrócenie uwagi środowiska glottodydaktyków na indywidualne, charakterystyczne dla poszczególnych autorów i rzadko w literaturze przedmiotu prezentowane zainteresowania badawcze, wynikające z aktualnie dostrzeganych potrzeb rozwijającej się dyscypliny. Zgromadzone teksty pokazują, że współcześni dydaktycy języka polskiego jako obcego nie poprzestają na rozważaniach teoretycznych, a rozmaite poglądy weryfikują, korzystając przy tym m.in. z metod czy narzędzi uznawanych za typowe choćby dla nauk ścisłych (statystyczne, korpusowe, akustyczne itp.). Opracowane wnioski z badań, przedstawione w poszczególnych artykułach, pozwalają na nowo spojrzeć na proces przyswajania i (lub) nauczania/ uczenia się polszczyzny w takich aspektach jak np.: skuteczność stosowania nowych technologii, jakość i zasadność werbalnych i niewerbalnych działań praktycznych nauczycieli (czy nawet stosowanej przez nich naukowej terminologii), właściwy dobór materiałów dydaktycznych podyktowany potrzebami określonych adresatów bądź sposoby rozwijania kompetencji językowych w grupach hetero- i homogenicznych. Istotne z punktu widzenia wielu badaczy okazały się ujęcia lapsologiczne, opisom poddano również elementy systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Ponadto analizy o charakterze jakościowym, ilościowym, a najczęściej mieszanym oraz dość rozbudowane korpusy służące eksperymentom pozwalają uznać opisywane rezultaty jako istotne dla rozwijającej się dyscypliny oraz – co szczególnie cenne – aplikatywne.

*Michalina Biernacka, Iwona Janowska,
Wprowadzenie (fragment)*

